

III.

Av det föregående torde framgå, att Åbo akademikommitté, livligt stimulerad av den akademiska verksamhet som vidtagit i Åbo, blivit en kraftigt arbetande institution. Dess leder hade tätat efter inval av nya medlemmar, fasthet och klarhet utmärkte dess program, vilket kunde uttryckas i den av segerviss optimism uppburna parollen: Åbo akademi skall bliva en verklighet!

Sommaren 1916 ansågs ögonblicket vara inne att skrida till avgörande åtgärder. Vid akademikommitténs möte den 22 juli behandlades ett något tidigare väckt förslag om tillsättande av ett organisationsutskott, med uppgift att förbereda frågor angående kommitténs organisation, dess fonder och penningmedel m. m., särskilt med avseende å insamlingen av nya medel. Frågan bordlades, men föranledde omedelbart tillsättandet av ett provisoriskt ekonomieutskott, vilket „ägde att tillvarataga aktuella ekonomiska intressen.“

Finansutskott
tillsättes.

Vid följande kommittémöte den 9 september modifierades förslaget och ledde till, att ett finansutskott tillsattes enligt följande av kommittén fixerade instruktion:

„Det jämväl av tre personer sammansatta finansutskottet har till uppgift att förbereda frågor angående Åbo akademikommitténs

fonder och penningmedel m. m., särskilt med avseende å dessas tillväxt, placering och användning, samt att även i sådana frågor inkomma med självständiga förslag och framställningar“.

Finansutskottet erhöi följande sammansättning: bankdirektör J. Lönnblad (ordf.), kommerserådet Magnus Dahlström och assessor G. Arrhenius, vilka förut bildat ekonomieutskottet.

Under de närmaste tre månaderna rådde utom invigda kretsar fullkomlig tystnad kring finansutskottets arbete. Man var medveten om, att en insamling bedrevs, och trodde sig kunna hoppas, att denna skulle ställa till akademikommitténs förfogande några hundratusen mark, på det att kommittén skulle kunna med räntemedlen och utan anlitande av privat välvilja täcka åtminstone sina löpande utgifter; — man hade ju i sex års tid fått nöja sig med en grundfond av 10,000 mk och litet därtill. Att insamlingen skulle leda till något resultat, det kunde man med tanke på den ekonomiska ställningen på förhand räkna ut. Året 1915 hade genom åtskilliga sammanstötande omständigheter blivit ett gynnsamt år för en god del av vårt lands industri, dividenderna utföllo rikligt, penningtillgången ökades märkbart, och de flesta större förmögenheter växte, under det att nya sådana uppstodo genom enskild företagsamhet. Att närmare karakterisera landets ekonomi under dessa år av krigsvinster och nyckfulla värdestegringar, är här varken avsett eller möjligt. Det må dock nämnas, att någon kännedom om åbopsykologien, där ett djupt altruistiskt drag så ofta visat sig, där allmänskänslan är så påfallande, gav skäl till förhoppningar av ovan antydd art.

Men resultatet överträffade vida också de djärvaste förväntningar. Och att detta resultat skulle ikläda sig de storstilade former, som framträdde vid kommitténs minnesvärda möte den 15 december, kunde ingen ana.

Den oförglömliga stunden med dess sällsamt mäktiga stämning må här återges genom akademikommitténs protokoll för nämnda dag:

Vid mötet den 15 dec. 1916 anmäles en donation av c. 3 millioner mark.

„Genom sin ordförande, bankdirektör J. Lönnblad, meddelade Åbo akademikommittés finansutskott, vars uppgift är att förbereda frågor angående Åbo akademikommittés fonder och penningmedel m. m.

att av ett antal medborgare i Åbo, intresserade för realiserandet av akademiplanerna, i utsikt ställts en summa av i det allra närmaste tre millioner mark till stöd för det framtida förverkligandet av tanken på en svensk högskola i Åbo. Medlen skulle stå till förfogande, så snart de kunde emottagas av en organisation eller institution, vilken ägde karakteren av juridisk person och som sålunda innebure fullt betryggande garantier för medlens förvaltande och framtida användande i det av givarna fixerade syftet. Det tillförsäkrade beloppet hade, med undantag för etthundratusen mark, vid vilka knutits villkoret om tillgodoseendet vid högskolan av de praktiska-ekonomiska kraven, ställts i utsikt utan några som helst speciella förbehåll eller betingelser i avseende å gestaltandet av den blivande högskolan.

Efter en stunds diskussion, under vilken prof. Rindell bl. a. uppläste ett utlåtande av f. senatören Aug. Nybergh angående föreningars ställning och frågan om stadfästelse å föreningsstadgar, beslöt kommittén giva finansutskottet, vilket berättigades att anlita experter, i uppdrag att inkomma med förslag i anledning av den utfästa donationen.

Härpå reste sig ordföranden, dr W. Stadius, och bad att på kommitténs vägnar få uttala dess djupt kända tacksamhet för den storartade gåva, som nu tillförsäkrats den tillärnade svenska högskolan i Åbo. Talaren anhöll att finansutskottet, som på ett så resultatrikt sätt fullföljt ett betydelsefullt värv, ville till de högsinnade donatorerna överbringa uttrycken för kommitténs vördsamma erkänsla.

Den glädje och tillfredsställelse, som utlöstes genom den utlovade donationen, voro desto intensivare som längtan att se

akademien rycka närmare verkligheten förtätats i allas sinnen under de senaste åren. Man tyckte sig nu ha akademien inom räckhåll, och förvisso var så fallet. Många mödosamma fjät hade man för det stora målets nående ännu varit beredd att vandra, nu var mödan till följd av ädelt sinnade medborgares offergärning till stor del undanskjuten, ja, gärningen var utförd av dem som briggade akademikommittén och hela landet den imponerande julgåvan år 1916!

Ej under att tacksamheten både enskilt och inför offentligheten tog sig starka och vackra uttryck. Vål var donationen t. v. anonym, men man visste väl ungefär, var de män stode att söka, som mest bidragit till densamma. Dock låg det i sakens natur, att den offentliga hyllningen mer riktade sig till Åbo såsom „donatorernas stad“ än till de enskilda personer, som gärna trädde tillbaka för sin hemstads framgång och dess ärorika namn.

Den stämning den stora akademidonationen väckte till liv var såväl djup som utmärkt av en utomordentlig lyftning. I en tid då jäktandet efter profit och vinster, särskilt de föga tilltalande krigsvinsterna, spelade en så stor roll, hade åtskilliga medborgare givit prov på oegennyttan och högsinne, stora nog att med makten av ett betvingande hjältespråk tränga genom dagens larm.

Tidningarna överallt i landet meddelade skyndsamt sina läsare den betydelsefulla nyheten, de svenska tidningarna givetvis med speciell betoning. Det svenska ortsbladet Åbo Underrättelser framhöll, att denna utfästelse för ett kulturföretag var den märkligaste, den till belopp och syftning största i vår nyare odlingshistoria. „Ehuru gåvor för den här alltmera kärvordna och bland landets svenska befolkning mer och mer förtrogna tanken på en 'academia rediviva' i Åbo voro att vänta, efter vad man trott sig veta, torde dock ingen vågat ens drömma om, att en så stor fond i ett slag skulle finnas disponibel. Hela frågan inträder därmed i ett nytt plan, träder oss närmare in på livet.“ Ytterligare be-

Offentliga
omdömen.

tonades vikten av den nya högskolan för Åbo stad, som skulle tillföras intelligens, vetenskaplig anda och ungdom, för den svenska befolkningen, som skulle vinna ökad styrka och livaktighet genom tillvaron av en sådan bildningsanstalt som den blivande högskolan, för vidsträckta kretsar i hela landet, som måste känna glädje över det ädla medborgarsinnets ljusbringande verk.

Huvudstadstidningarna dröjde ej att i ledande artiklar av fullaste hjärta sekundera. Ur Huvudstadsbladet må anföras följande intressanta uttalande. „Genom denna starka känsla av pietet för orten och dess minnen, stolthet över dess forntid och offervillighet för dess framtid, vilken ej sällan, ur helsingforsisk synvinkel kunde te sig något trång men i själva verket är karakteristisk för gamla samhällen, som känna sig äga en ärorik historia och kraft till ett individuellt framtida liv, ha de svenska kulturtraditionerna skyddats för det förflockande, som så starkt hotar i yngre samhällen med en kraftigare yttre expansion. Och häri skall, så länge denna anda fortlever i gamla Åbo, säkert en svensk högskola framgent äga ett stöd och ett hägn.“

De finska tidningarnas ställning var ej lika enhetlig. Mycket allmänt uppfattades donationen, likasom hela tanken på en enbart svensk högskola, som en yttring av den svenska „separatism“ vilken hos den finska politiska partiledningen varit så illa anskruven allt från tiden för delningen av de tvåspråkiga avdelningarna vid Helsingfors universitet, svenska kulturfondens uppkomst och begynnelsen av den svenska nationalitetens medvetna försök till samling inom sig. En nationalistisk fläkt drog tvivelsutan genom de finska bladen till följd av den stora akademidonationen, dock må vissa överdrivna och av ledande partiorgan motsagda yrkanden, som sågo dagen vid denna tid, gärna här förbigås.¹ Ett lugnt och frisinnat uttalande gjordes av åbobladet Turun Sanomat, som

¹ T. ex. i Tammerforstidningen Aamulehti, dec. 1916.

sade sig visserligen antaga, att den nya högskolan i hög grad komme att öka den svenska befolkningens makt i Åbo, men dock ur allmän synpunkt erkände den betydelse för hela samhället, som högskolan komme att äga, likasom bladet oförbehållsamt erkände den osjälviskhet, kulturella förståelse och uppskattning av odlingsarbetet, som donationen bar vittne om. Detta allt, ansåg bladet, vore att efterlikna även på finskt håll och manade till kraftanstängningar. Sålunda uppfattade kunde de svenska planerna sägas vara till gagn även för finska strävanden.

Den stora nyheten gick även på journalistikens alla vägar snabbt över landets gränser. Utlandet, representerat närmast av den skandinaviska Norden¹, dröjde ej att genom sin press och periodiska litteratur följa erkännande i spåren. Det kan tryggt sägas, att akademiplanerna och åtgärderna för deras förverkligande kanske gjorde mer för beästandet av Finlands anseende i Norden än något annat under långa år.

Med värtalig kraft gav Helsingfors universitets rektor i sitt inskriptionstal vid vårterminens början det bästa uttryck för donationens sociala betydelse. Bakgrunden av missnöje hos tusende, vilka i det kapital, som hopats genom kommersiell id, spåra frukterna av sitt eget slitande och dystra arbete och önska, att detta kapital måtte komma samhället i dess helhet till godo, denna bakgrund hade fått mottaga den upphöjda bilden av ett privat initiativ, en fri offervillighet, som förtjänade att värdesättas såsom det vackraste dokument av mänsklig och medborgerlig sinnesart.

„Det är vad man kallar rikedomens ansvar och höga förpliktelse, en tanke, lätt framkastad utifrån d. v. s. av sådana, — och

¹ I den ryska tidningen Russkaja Volja ingick en artikel om planerna på nya universitet i Finland, främst den blivande högskolan i Åbo. Uppsatsen innehöll ett uttalande om Åbo såsom kulturstad och centrum för ett sällsamt medborgarsinne. — De finska universitetsplanerna (Jyväskylä och Lahtis) omtalas även.

de utgöra ju mängden, — för vilka den icke behöver få karakteren av ett personligt krav, men sällan ordentligt senterad och ännu mindre motsvarad av sådana, som den är ägnad att på fullt allvar gälla. Ses den då en gång både djupt senterad och i ädel gärning besegrad såsom det nu skett i fråga om de stora donationer vi ha för ögonen, då går likasom en lättnadens och befrielsens hälsovåg genom hela samhället, dess söndrade leder rycka närmare samman, och vi ha anledning att böja oss villigt, tacksamt, beundrande inför mänskliga och medborgerliga kvaliteter, dem vi kalla sann upplysthet och välvilja i förening och önska ha ställda som förebild.“

Allmän diskussion i akademifrågan.

Det ligger i sakens natur, att det intresse, tanken på en akademi i Åbo redan i sig själv väckt till liv, skulle tillföras den rikligaste näring genom den nyvunna möjligheten att inom en överskådlig framtid realisera akademiplanerna. Att den nya högskolan verkligen skulle kunna komma till stånd i någon form med tillhjälp av det till buds ställda kapitalet, därom syntes ej råda allvarliga tvivel. Man visste, att t. ex. Göteborgs högskola begynt sin verksamhet med ett kapital av 1,700,000 kronor, tillräckligt för en begynnelse med 7 professurer. Och ingen kunde veta, om ej det ekonomiska livets raska uppsving kunde leda till en lika rask ökning av de redan vunna tillgångarna.

Efter donationens framträdande inleddes därför med årsskiftet 1917 som på en given paroll den livligaste diskussion om akademifrågan i hela dess vidd. En del blänkare hade väl gått förut. Redan under sommaren hade i Åbo Underrättelser publicerats en uppsatsserie kallad „Akademiska uppslag“, i vilken med erfarenheter från de akademiska sommarkurserna och en mångsidig utredning som grund framlagts ett projekt i akademifrågan. På hösten hade ett uttalande om behövligheten av en teknisk högskola publicerats.

Men detta var blott en ringa början. De dagliga tidningarna publicerade den ena redaktionella artikeln efter den andra, berörande i princip och detaljer den nya högskolans tilltänkta program, dess organisation och vetenskapliga uppgifter; för insända uppsatser upplätos spalterna obegränsat. Huvudstadstidningen Dagens Press inledde en enquête i frågan. Tidskrifterna bragte saken på tal. Nya Argus och Finsk Tidskrift publicerade mycket uppmärksammade uttalanden av namngivna författare. I den kortlivade, radikalt svenska Östsvensk Tidskrift ingingo en del förslag, och det av svenska studenter i Helsingfors utgivna Studentbladet gav även det sina bidrag till meningsutbytet.

Åbo akademikommittés eget organ, Årsskriften, deltog givetvis i diskussionen enligt en av redaktionen uppgjord plan att genom självständiga ingående uttalanden av de olika meningsriktningarnas förespråkare få akademifrågan allsidigt, grundligt och lidelsefritt belyst. Årsskriften utkom första gången någon tid innan akademikommittén principiellt avgjorde sin ståndpunkt.

Naturligtvis fördes diskussionen ej enbart publicistiskt. Alla de svenska studentföreningarna vid Helsingfors universitet diskuterade akademifrågan och framställde sina olika opinioner. Det största intresset knöt sig dock självfallet kring Åbo akademikommittés egna förhandlingar. Dessa försiggingo i främsta rummet vid det enkom för diskussion av akademiens blivande program sammankallade mötet den 27 januari 1917, därefter även vid mötet den 25 nästföljande april, då beredning beslöts, samt slutligen vid beredningskommitténs sammanträden och vid det avgörande mötet den 18 juni.

Pressdiskussionen var icke sällan beställsamt irriterad. Man kände, att man rörde sig på en brännande grund, och inför det väntade avgörandet, vilket ställde nerverna på svåra prov, gävo sig otåligheten och lusten att driva fram en viss vetenskap eller vetenskapsgrupp, en viss personlig åsikt, stundom överdrivna

uttryck. En författare i Nya Argus ansåg t. o. m., att det ej borde doneras mera pengar, innan målet tydligt utstakats, „annars kan det hela ohjälpligt skadas, splittras och söndersmulas“.

Tidningen Veckobladet införde under rubriken „Fördärliga planer“ en resolut artikel mot den vid akademikommitténs möte i början av 1917 yppade strävan att giva akademiens program ett sådant innehåll, att densamma genom konkurrens med Helsingfors universitet skulle komma att försvaga den svenska undervisningens ställning vid universitetet. I samma anda, men i bättre avvägda ordalag, uttalade sig även Huvudstadsbladet.

Det livliga nit för akademiplanernas belysande, som åtskilliga tidningars krönikörer utvecklade i sina snapshots, åstadkom stundom ett uppflammande yrkande, att allmänheten ännu länge borde få kåsera i frågan! Detta föranledde i ett fall en interpellation till dem, som hade avgörandet i sin hand, om en snar lösning verkligen vore att befara?

De finska tidningarnas inlägg hade knappast någon saklig betydelse. I annat sammanhang må beröras den egentliga inbörden av deras ingripande och resultatet därav.

Referat av
diskussionen.

Då det gäller att göra sig en bild av akademidiskussionens innehåll, torde det vara lämpligast att skärskåda den från vissa huvudsynpunkter, varvid samtidigt förberedande åtgärder och på sak verkande omständigheter kunna beröras ävensom anknytning ske till åsikter och stämningar under akademifrågans tidigare skeden.

På tal om den grundläggande akademiorganisationen, om akademiens namn, språk, betydelse för Åbo och för den svenska nationaliteten, dess förhållande till Helsingfors universitet, dess planläggning som en forsknings- och undervisningsinstitution, skall tydligt nog framvisas, att diskussionerna på dessa punkter företedde opinioner eller ledde till resultat, som gjorde avgöran-

det lätt. Därefter skall ett referat av meningsutbytet om akademiens vetenskapliga innehåll visa, huruledes opinionerna här i det sista stodo emot varandra med starka och hållbara argument, till den grad att avgörandet syntes mer än vanskligt. Slutligen återstår att redogöra för beredningskommitténs uppdrag och förslag samt för det slutliga avgörandet i fråga om akademiens uppgift och organisation.

En viktig del av diskussionen rörde gestaltandet av den organisatoriska grund, på vilken hela akademien skulle vila. Vem skulle, med ett ord, utgöra akademiens ägare och högsta bestämmande myndighet?

Akademiens
grundläggande
myndighet.

Det ansågs klart, att Åbo akademikommitté som sådan icke var skickad för den maktpåliggande uppgiften. Kommittén hade från början bildats för akademifrågans „utredande samt för vidtagande i övrigt av nödiga åtgärder“. Enligt kommittén vid dess tillsättande förlänad rättighet hade den kompletterat sig med lämpliga medlemmar, bland vilka visserligen ingingo de största donatorerna och många om akademiarbetet högt förtjänta personer. Men man hade likväl en känsla av, att kommittén genom sin redan av namnet antydda s. a. s. tillfälliga uppgift icke hade möjlighet att utan vidare övertaga akademiföretagets ledning, särskilt då flertalet av de personer, vilka ekonomiskt hade sört för akademiens grundande, stodo utom kommittén.

Redan under tidigare skeden hade problemets lösning varit föremål för tankeutbyte.

En möjlighet var att följa exemplet från Stockholms högskolas grundande, varvid företagets kraftigaste stöd utgjorde den 1869 bildade Högskoleföreningen, vilken senare överlämnade sitt mandat åt en särskild styrelse då högskolan trädde i funktion.¹ Med

¹ I Göteborg framträdde samhället självt såsom ägare till högskolan, men en motsvarande anordning ansågs för Åbo blivande akademi utesluten.

stöd av lagen om församlingsfrihet av år 1906 kunde visserligen akademikommittén betrakta sig såsom en fristående förening med rätt att besitta egendom, och kommittén hade allaredan trätt fram såsom juridisk person genom att i praktiken vara ägare till de visserligen ringa penningmedel den före den stora donationens tillkomst förfogade över, samt genom att med bokförläggare uppgöra kontrakt.

Skärpningen av förhållandet till Ryssland, särskilt efter krigsutbrottet 1914, gjorde dock situationen oroande. Skulle man på den av kommittén erbjudna, av regeringen icke på något sätt erkända grunden hava möjlighet att uppbygga något bestående och oantastbart? Gåvo förhållandena någon säkerhet för, att de kapital, som hopbringats, skulle erkännas såsom en laglig institutions lagfångna egendom, eller tydde ej fastmer allting på att en fläkt från öster kunde fälla det hela såsom ett korthus?

Situationen ansågs bekymmersam och många förslag väcktes och förkastades. En gång lutade mångas mening åt tanken att grundlägga den centrala organisationen i form av ett aktiebolag med begränsad rätt för aktieinnehavare att överlåta sina aktier till annan person och med bordsrätt i kritiska fall. Tanken vann likväl ej allmänt understöd. Aktiebolagsformen ansågs varken fullt harmonierande med företagets kulturuppgift eller ens till alla delar säker och ändamålsenlig.

En annan möjlighet diskuterades även allvarligt, ehuru för det mesta utom protokollet. Man trodde sig genom att ställa företaget under skydd av en förut legaliserad förening kunna erbjuda detsamma nödig trygghet. I sådant avseende nämndes främst föreningen Svenska Bildningens Vänner i Åbo, vilken förening hade en några decennier lång hedrande bana bakom sig såsom främjare av bildningslivet i Åbo. Den sålunda åsyftade anordningen tänkte man sig som mer eller mindre provisorisk; den skulle taga en ända, så fort med inträffande politiskt gynnsam-

mare tider en särskild akademiförening kunde bildas och ställas på egna fötter. Man tänkte sig, att föreningen S. B. V. skulle utåt framstå såsom den formella ägaren av akademiorganisationens fonder och övriga tillgångar. Föreningen skulle emellertid vara bunden i så måtto, att en delegation, bestående av samtliga donatorer och akademikommitténs medlemmar, skulle giva styrelsen för S. B. V. instruktioner rörande förvaltningen och användningen av de donerade medlen. Styrelsen och delegationen kunde åter tillsätta t. ex. ett femmannautskott, som toge företagets realiserande om hand genom anlitan av avlönade krafter.¹

Såsom man lätt finner, visade detta komplicerade förslag framför allt, vilken vansklighet situation, som var för handen. Det föreslagna tillvägagångssättet erbjöd i sig självt så många svaga punkter, att man i det längsta ville undvika detsamma. Om från ryskt håll angrepp mot akademiföretaget vore att vänta — och sannolikheten av sådana kunde man ej dölja för sig — så kunde ett brutalt inskridande utan vidare riva sönder akademiföretagets formella rättsskydd. Härtill kom, att även S. B. V:s karakter av legaliserad förening drogs i tvivelsmål, utan att bindande kunna bevisas. Under sådana förhållanden fick hela denna plan långsamt förfalla. —

Möjligheten att grundlägga en särskild akademiförening hade redan tidigare behandlats och fick ny aktualitet genom tillkomsten av den vid mötet den 15 december 1916 anmälda stora donationen, i det att som villkor för de donerade medlens överlämnande hade uppställts tillvaron av en organisation eller institution, vilken ägde karakteren av juridisk person och gav fullt betryggande garantier för medlens förvaltande och framtida användning.

Åt finansutskottet överlämnades vid nämnda möte att bereda frågan, varvid experter finge anlitas.

¹ Emil Schybergsons förslag vid mötet den 27 jan. 1917.

Förslag om en akademiförening.

Det som definitivt gjorde det möjligt för det blivande akademiföretagets ledande män att giva institutionen självständiga former, var den ryska revolutionen i mars 1917. De underhandlingar, finländska delegerade inledde med furst Lwoffs ministär, ledde till, att den lagliga ordningen i Finland fick nämnda ministärs sanktion genom manifestet till Finlands folk av den 20 mars. Lagligheten kunde med stöd av detta manifest och därmed sammanhängande förhållanden anses återställd, landets grundlagar trädde åter i kraft, och den politiska himlen hade som genom ett trollslag ljusnat.

Frågan om akademiföreningen framträder mot denna nya bakgrund ånyo vid kommitténs möte den 25 april, varvid ett förslag till stadgar förelåg, som utarbetats under ledning av senator August Nybergh. Förslaget är av största intresse, då det utgör första försöket att lägga grunden till Åbo akademi. Det må därför här i sin helhet anföras:

„Undertecknade bilda härigenom en förening för grundande och upprätthållande av en högskola eller akademi i Åbo med svenskt undervisningsspråk samt antaga för föreningen följande stadgar:

STADGAR FÖR ÅBO AKADEMIFÖRENING.

§ 1.

Åbo akademiförening har till ändamål att med de tillgångar, som i sådant avseende blivit donerade eller eljest tillhöra föreningen, grunda och upprätthålla en högskola eller akademi i Åbo med svenskt undervisningsspråk.

Föreningens hemort är Åbo stad.

§ 2.

För föreningens förbindelser svara dess medlemmar endast med den egendom, som tillhör föreningen.

§ 3.

Föreningens medlemmar utgöras av dess stiftare samt de andra personer, vilka av stiftarna vid konstituerande möte enhälligt antagits till medlemmar och äro villiga att i föreningen inträda.

Efter konstituerande mötet ankommer antagande av nya medlemmar å ordinarie föreningsmöte, varvid omröstning sker med slutna sedlar och frågan avgöres med enkel röstövertikt.

Ej må antalet föreningsmedlemmar överstiga femtio, ej heller understiga tjuugu.

Medlem äge när som helst utträda ur föreningen, dock utan rätt till någon andel i dess tillgångar; vare ock skyldig att erlægga det löpande årets medlemsavgift.

Medlemsavgiftens belopp fastställs vid ordinarie föreningsmöte och kan vid annat enahanda möte ändras.

§ 4.

Förvaltningen av föreningens och högskolans angelägenheter handhåvas av föreningens styrelse, såframt ej vid föreningsmöte beslutes, att ärenden, som omedelbart angå högskolan, eller visst slag av dem, skola handläggas av en särskild nämnd. Fattas sådant beslut, bör nämndens sammansättning och befogenheter av mötet bestämmas.

§ 5.

Styrelsen består av fem medlemmar, valda vid föreningsmöte för en tid av fem år.

Av medlemmarna avgå de fyra första åren en efter lottning årligen; sedermera avgå medlemmarna i tur.

Avgår någon innan tiden för hans uppdrag tilländalupit, utses annan för den återstående tiden.

Styrelsen utser inom sig årligen ordförande och är beslutför då tre medlemmar tillstädeskommit, såframt de äro om beslutet ense. I övrigt avgör vid lika rösttal ordförandens röst.

Över de fattade besluten föres protokoll.

§ 6.

Föreningens räkenskaper avslutas för kalenderår och skola, jämte styrelsens berättelse över förvaltningen och högskolans verksamhet un-

der året, inom följande februari månad överlämnas i avseende å granskning till de av föreningsmötet utsedda revisorerna.

Berättelse över revisionen bör inom påföljande mars månad vara inlämnad till styrelsen.

§ 7.

Föreningsmedlemmarnes beslutanderätt i föreningens angelägenheter utövas vid föreningsmöte av därvid närvarande medlemmar.

Kallelse till föreningsmöte, som bör hållas i Åbo, skall vara införd två gånger i någon i Åbo dagligen utkommande tidning, andra gången minst åtta dagar före mötesdagen, eller ock på annat sätt, lika tid förut, vara föreningens medlemmar delgiven.

Mötet öppnas av styrelsens ordförande, varefter de närvarande medlemmarna utse ordförande för mötet.

Vid mötet föres protokoll, som skall justeras av ordföranden och två vid mötet utsedda medlemmar.

§ 8.

Beträffande föreningsmöte skall gälla:

att envar medlem tillkommer en röst;

att medlems rösträtt ej må genom ombud utövas;

att val utom i de fall, som nämnas i § 7, 3 och 4 mom., förrättas med slutna sedlar, varvid, om rösterna utfalla lika, frågan avgöres genom lottning; samt

att i övriga frågor vid lika rösttal den mening gäller, som biträts av ordföranden.

§ 9.

Ordinarie föreningsmöte hålles årligen inom April månad å tid, som styrelsen bestämmer.

På ordinarie föreningsmöte ankommer

att fastställa bokslutet för föregående verksamhetsår;

att besluta om decharge för styrelsen samt angående övriga åtgärder, som kunna föranledas av styrelsens förvaltning och redovisning;

att förrätta val av styrelsemedlemmar i stället för den eller dem som avgå; samt

att verkställa val av två revisorer och två revisorssuppleanter för löpande år.

I fall av behov kunna dessa val även förrättas å extra föreningsmöte.

Skola vid ordinarie föreningsmöte andra ärenden förekomma än de ovan nämnda, böra de i kallelsen uppgivas.

§ 10.

Extra föreningsmöte skall hållas, då styrelsen anser sådant nödigt eller då minst tio föreningsmedlemmar det påyrka; och skall i kallelsen uppgivas det eller de ärenden, som vid mötet förekomma.

§ 11.

Ändring i föreningens stadgar kan beslutas av föreningsmöte, såframt minst två tredjedelar av de närvarande medlemmarna därom förena sig samt det fattade beslutet med enahanda röstpluralitet godkännes av ett nytt möte, utsatt att hållas minst en månad efter det förra.

Vad nu är sagt, gälle ock i fråga om föreningens upplösning, dock att röstpluraliteten bör uppgå till fyra femtedelar av de avgivna rösterna.

§ 12.

Varder föreningen upplöst, skola dess tillgångar, såframt ej i fråga om donerade medel av donatorerna annorlunda bestämts, tillfalla Svenska Litteratursällskapet i Finland; och bör Litteratursällskapet i avseende å medlens användning i främsta rummet beakta det syftsmål, som ovan i § 1 är sagt, samt, så vitt sådant icke är möjligt, tillgodose andra svenska bildningsändamål.

Av största intresse är även behandlingen av detta förslag inom akademikommittén.

Samma dag mötet hölls, den 25 april, innehöll Åbo Underrättelser i föreningsfrågan en ledande artikel, vari tidningen konstaterade de tvenne möjligheter, som förelågo för frågans avgörande, och i valet mellan en strängt begränsad och en öppen förening, opterade för en åtminstone inom vissa gränser öppen förening på bred bas, uppbyren av det stora intresset i hela vårt land för en svensk högskola. Tidningen ville dock giva initiativtagarna bestämmanderätten, likasom den fann det klart „att

Åbo bör äga huvudinflytandet på akademiens gestaltning och verksamhet och att bestämmandet icke kan överlämnas åt massmöten utan bör förbehållas en krets av närmast, varaktigast intresserade.“

Dessa åsikter, som även vunnit medhåll inom kommittén, ledde till diskussion vid mötet, där en del talare understödde dem. Här om säges i kommitténs protokoll:

Stiftelseformen diskuteras.

„Med anledning av privat och i dagspressen framställda yrkanden, att den sammanslutning, en stiftelse eller en förening, som uppbär Åbo akademi, ej borde anordnas så exklusivt som förevarande förslag till stadgar avsåg, framställdes vid mötet av åtskilliga talare förslag därom, att till den institution, som i fråga om ägande- och beslutanderätt främst representerade akademien, skulle anslutas en yttre medlemsring av medborgare, vilka i sin mån ville stöda akademiföretaget.

Detta förslag vann allmänt understöd, utan att dock föranleda beslut.

Företogs härefter, utgående från den nu intagna ståndpunkten, en förberedande detaljgranskning av förslaget till stadgar.

Sedan detaljgranskningen slutförts, godkändes följande resolutionsförslag:

„Mötet överlämnar åt en beredningskommitté av fem personer att till ett följande möte, i enlighet med behandlingen vid mötet den 25 april, inkomma med förslag till stadgar för en stiftelse för övertagande av Åbo akademi. Förslaget uppgöres med hänsyn till möjligheten att till stiftelsen ansluta en akademiförening på bredare bas.

Till medlemmar av denna kommitté valdes herrar E. Dahlström, Stadius, Lönnblad, G. Arrhenius och Aug. Jusélius.“

I detta protokoll antydes stiftelseformen första gången; troligen hade den juridiska expertens vid mötet den 15 december upplästa förberedande utlåtande dock berört även denna möjlighet.

Det framgår sålunda, att åsikterna redan den 25 april röja en viss lutning åt anordnandet av den grundläggande, besittande och högsta beslutande myndigheten i form av en stiftelse, och vi vilja här påminna om förefintligheten av moderna förebilder för denna säkra och kraftiga föreningsform ur vårt lands nyaste kulturhistoria. Abel Landéns skapelse Svenska folkakademien i Malm har stiftelsekaraktär likasom den i fråga om ekonomiska tillgångar rikt utrustade Brita Maria Renlunds fond i Helsingfors, andra institutioner av samma slag att förtiga.

Ytterligare framgår, att det i fråga om den organisatoriska grund, på vilken Åbo akademi skulle vila, under diskussionen och beredningen bildat sig en opinion, vilken gjorde avgörandet ganska lätt.

Det blev sedan den myndighets sak, som skulle efterträda Åbo akademikommitté, att i frågan fatta det formella beslutet.

Frågan om den blivande lärdomsinstitutionens namn beredde icke mycket huvudbry: själva namnet akademi var vordet alltför populärt, för att något annat på allvar kunnat upptaga konkurrensen. I Åbo Underrättelsers artikelserie 1907, som visserligen bar till överbrik „Ett svenskspråkigt universitet i Finland“, ingingo följande entusiastiska hyllningsord: „Åbo akademi! Det ljuder som klang från längst förlutna tider, från Per Brahes, från det gustavianska tidevarvets, från Porthans dagar.“

Akademiamnamnet var från början en fana, som ställdes fram för att väcka de rätta tankeassociationerna, den rätta stämningen. I detta namn koncentrerade sig en god del av uppgiften, det inrymde traditionen, flydda tiders minnen och ära, vilka det gällde att väcka upp ur sin slummer, på det att de ännu en gång måtte kunna trycka sin gyllne text på historiens blad. Åbo akademi skulle, beseglade en akt av historisk rättvisa, uppstå ur sin grav!

Akademi, universitet eller högskola?

De invändningar, som gjordes mot det av opinionen starkt befästa akademnamnet, utgingo från, att detsamma i dess vedertagna betydelse icke exakt täckte det, som med den nya lärdomsanstalten åsyftades. Akademierna utgöra numera överhuvud fria lärdomscentra, ägnade den vetenskapliga forskningens högsta uppgifter och följaktligen i regel befriade från skyldigheten att utöva undervisningsverksamhet. Akademitanken i Åbo gavs ju allmänt en helt annan syftning: den allmänna åsikten var, att akademien borde utgöra en högskola för den svenska ungdomens behov, och alltså borde stå samhällets liv nära.

Man kan även lägga märke till det faktum, att alla de, som i den stora akademidiskussionen förfäktade enbart tekniska eller ekonomiska intressen, gärna talade om en blivande högskola, och man kan mycket väl förstå, att ett institut för tillämpad vetenskap icke lämpligen kunde gå under rubriken akademi. Direkta förslag om benämningen universitet eller högskola framställdes även, utgående dels från strävandet att undvika en benämning, som kunde tyckas mången alltför anspråksfull, dels för att undvika sammanblandning med den forna Åbo akademi, vilken ju, — överflyttad som den blivit till Helsingfors, — på sätt och vis fortfarande ägde bestånd, ehuru under nytt namn.

Alla dessa invändningar vägde emellertid mycket lätt emot de skäl, som talade för det ärorika akademnamnet.

Man torde kunna anse frågan praktiskt avgjord redan vid akademikommitténs första diskussionsmöte, i vars protokoll vi läsa följande uttalande:

„Utan närmare, bindande precision i namnet, kunna vi väl trygga oss vid den historiska firman Åbo akademi, som fått ny hävd i våra dagars strävanden. Akademi är ock ett världsnamn för högre undervisning i vetenskap, konst och praktisk verksamhet.“¹

¹ F. Gustafssons yttrande den 27 jan.

Akademiens språkfråga var även från början löst: akademiens språk skulle bliva svenska. Något annat hade aldrig i initierade kretsar varit på tal och var ej heller förenligt vare sig med akademikommitténs eller donatorernas vilja eller den svenska allmänhetens önskningsar. Akademiens språk.

Då emellertid också på denna punkt en diskussion inleddes, bör åt frågan ägnas en viss uppmärksamhet, särskilt som vissa principiella spörsmål under diskussionen belystes, likasom även formella. Att avgörandet därjämte hade sina praktiska följder, kan måhända framgå vid en närmare undersökning.

Första uppslaget gavs av en författare i Nya Argus, doktor Rolf Witting, som utgående från antagandet, att akademien skulle få formen av en för den studerande ungdomen avsedd högskola, gjorde gällande, att den svenska befolkningen i Finland med dess 400,000 individer icke skulle kunna leverera tillräckligt många studenter för att uppbära en egen högskola och samtidigt i avsevärt antal besöka statsuniversitetet. Totalantalet svenska studenter beräknade dr. W. till c. 1,000, och varje sektion eller fakultet hade av dessa att påräkna ett par hundra. En god del av sistnämnda kontingent skulle strömma till en svensk akademi i Åbo, och därefter, kalkylerade dr. W., skulle, med avtagande antal svenska studenter vid statsuniversitetet, krav därstädes komma att resas på inskränkning av den hittills tvåspråkiga undervisningen, vilket knappast vore lyckligt för den svenska kulturen i vårt land.

Konklusionen var därför: tvåspråkighet för akademien i Åbo. Såsom tvåspråkig skulle akademien bli uppbyren av ojämförligt vidare kretsar i hela landet och självfallet få emottaga understöd även från finskt håll.

En kuriös utveckling fick författarens tankegång i följande uttalande: „Vill man därjämte hålla möjligheten öppen att av akademien i nödfall bilda ett värn för den svenska odlingen, kunde

ju i fundationsurkunden för de delar av akademien, som grundas av svenskar, inrymmas stadgandet, att den dag svensk undervisning portförbjödes vid universitetet i Helsingfors, i Åbo tvåspråkigheten uppges.*

Mer än något annat visar detta sista uttalande, att förslaget icke var genomtänkt i sina konsekvenser. Teoretiskt ohållbar, skulle den föreslagna tvåspråkiga grunden i praktiken lett till de förvecklingar, man genom tillskapandet av Åbo akademi velat undvika.

Förslaget bemöttes omständligt av Åbo Underrättelser, som ägnade detsamma tvenne ledande artiklar i avsikt att en gång för alla klargöra, att en utveckling av den art, författaren i Argus antytt, måste anses fullkomligt utesluten.

Akademiens språkfråga blev inom kort ventilerad även på finskt håll. Det finska studentsamfundet „Yleinen ylioppilasyhdistys“ höll en sammankomst den 11 mars, varvid en stor nationalitetsdiskussion försiggick, i vilken flera av de finska partiernas ledande män deltog, bl. a. statsrådet Danielson-Kalmari, som i anslutning till den nyss berörda uppsatsen i Argus — ehuru av andra motiv — yrkade på, att i undervisningen vid Åbo akademi även finska språket borde bliva representerat.

Med anledning av nämnda möte och därvid fällda uttalanden, vilka merendels hade en finsk-nationalistisk karaktär, uppstodo åter tidningsfäktningar.

Sakligt koncentrerades den finska uppfattningen i akademiens språkfråga bäst av författaren Wolter Kilpi, som i en finsk huvudstadstidning¹ införde en längre, starkt känslöbetonad men säkert lojalt tänkt uppsats, innehållande yrkandet, att akademien skulle göras tvåspråkig. Av argumenteringen må anföras, att författaren ansåg Åbo akademi såsom enbart svenskspråkig

¹ Helsingin Sanomat, mars 1917.

komma att mäktigt påverka den finländska kulturens och Finlands folks uppdelning på en svensk och en finsk fraktion, vilket vore ofördelaktigt för båda parterna med hänsyn till kravet på enhetlighet. Författarens missuppfattning, att den svenska akademien vore att betrakta såsom en mot Finlands nationella kultur riktad angreppsposition, spelar i detta sammanhang en mindre roll.

Magister Kilpi bemöttes inför vederbörligt forum av professor Carl von Bonsdorff, som gent emot de nationalistiska finska yrkandena framhöll den inom de för akademien intresserade kretsarna rådande opinionen. —

Vi kunna ej undgå att märka, att den lösning akademiens språkfråga borde och måste få, bidrog till att stadga åsikterna inom finska kretsar beträffande tillvägagångssättet på detta håll. Ovan är påvisat, att den stora donationen utlöste rätt utpräglade finsk-nationalistiska rörelser ungefär vid årsskiftet. Kom så diskussionens tid, varunder även inför offentligheten fullt tydligt framgick, att den blivande högskolan skulle bliva en i språkligt och kulturellt avseende svensk institution. Härefter följde en ny finsk-nationalistisk våg omkring Kalevalafesten, det finska studentsamfundets diskussionsmöte i mars och gammalfinska partimötet i början av maj. Ur flertalet uttalanden på finskt håll framgår, att man ej ville ställa sig förstående till den svenska kulturella samling, som i Åbo akademi såg ett av sina uttryck. I sin ovanberörda uppsats säger magister Kilpi: „Vi finnar få icke utan strid uppgiva Åbo — — —.“

Tanken på ett finskt universitet i Åbo hade framkastats av magister K. N. Rantakari genom tvenne uppsatser i tidskriften Aika 1913—14, vari Åbo framhölls såsom den ort, där det nya finska universitetet av många skäl borde stå; Jyväskylä framställdes i detta uttalande såsom en olämplig universitetsort.

Händelsernas utveckling blev den, att Åbo finska universitets-

Det finska
universitetet
i Åbo.

förening (Turun suomalainen Yliopistoseura) grundlades genom ett förberedande möte i april 1917. Det konstituerande mötet ägde rum i november samma år efter det föreningen vunnit stadfästelse för sina stadgar.

Akademiens
betydelse för
Åbo.

Sedan ett decennium hade i Åbo tanken på akademien förknippats med föreställningen om en för hemstadens liv och strävanden betydelsefull institution; vad under ett tidigare skede av diskussionen härom anförts har i det föregående påvisats. Ära och anseende, intelligens, kunskaper, vetenskaplig anda, ungdom — detta skulle genom akademien i första hand tillföras Åbo.

I vad mån dessa allmänna antydningar påverkade akademiplanen, som just var under uppgörande, kan kanske genom en blick på diskussionen klargöras.

Man får väl i det allmänna och lovvärda strävandet att höja hemstadens ära och anseende se ett av de starkaste motiven för akademiens upprättande. Åbo stad, en gång den första av Finlands städer, huvudstad och akademistad, skulle få tillfälle att ånyo träda fram åtminstone i den sistnämnda egenskapen. Historiens orättvist hårda hand skulle höjas i en försonande, upplyftande gärning. Man kände det även såsom en nationell uppgift, värdig hela det finländska folket, som under det främmande herraväldets tid sett slaget mot Åbo utdelas av bevekelsegrunder, som sammanhängde med folkets tvångsorientering österut. Ånyo skulle man nu söka sig åt väster, öppnande alla de kulturens portar på vid gavel, genom vilka en gång lycka och människovärde sökt sig väg till det avlägsna Österland.

Allt vad ett samhälle kan vänta sig av ett livgivande andligt centrum, det väntade sig Åbo av den nya akademien. Väl insåg man klart, att den direkta eller praktiska nyttan av akademiens tillvaro icke borde överskattas. Akademiens vetenskapliga uppgift, dess ställning som läroinrättning, måste naturligtvis träda i

främsta rummet, och man fick ej ockra på så att säga biprodukterna av akademiens verksamhet. Att t. ex. överhopa akademiens professorer med kommunala eller andra medborgerliga uppdrag vore icke att rätt nyttja den förmån, deras medborgarskap i Åbo innebar. Man var från början medveten om, att akademien och dess män genom sin blotta tillvaro skulle verka höjande på den allmänna nivån i samhället. De förefintliga problemen skulle bli belysta — om också inom trängre kretsar — genom införande av nya tankeelement, en ny opinionsbildande faktor skulle införas i samhällets dagliga liv, buren av den högsta skolning och kritik, som vår nuvarande kulturform kan erbjuda. I huru hög grad man härvid räknade med allmänt erkända intellektuella värden, visa exempel från alla delar av vår kulturvärld, där huvudstäder eller längre hunna centrala orter funnit sig på ett visst stadium av utvecklingen vara i behov av det andliga och moraliska stöd en högre lärdomsinstitution, en akademi eller en högskola, kan giva, och därför, ofta med de största uppoffringar, skridit till en sådan institutions skapande.

Att Åbo stad kände sig stå just på ett sådant utvecklingsstadium torde i det föregående hava blivit påvisat.¹

Åbo stad hade vidare såsom ett kraftigt framåtsträvande samhälle länge känt sig i behov av nya och unga krafter på de flesta av samhällslivets områden. Man kunde säga som Per Brahe, att det rådde ingen brist på „vackre och bekväme ingenia till bokliga konster“, men väl på möjlighet att utbilda dem till det allmännas tjänst och att utbilda dem speciellt för samhällets eget behov.

Intresset för hemstadens ungdom och dess fortkomst förenade sig med det allmänna akademiintresset och ledde till de bestämdaste uttalanden och önskningsmål.

¹ Jämf. Elias Lodenius: Åbo högskola och Åbo samhälle, Årsskrift I, sid. 51; Åbo högskoleidé, sid. 2 ff.

Sedan decennier tillbaka hade man i Åbo blivit van att se ungdomen för en lång studietid dragas till huvudstaden och tillbringa många av sina bästa år fjärran från hemmet. Och ej nog därmed: de bästa begåvningarna kommo sällan tillbaka, de bundos vid statens ämbetsverk, vid universitetet eller andra högre läroinrättningar, vid huvudstadens press eller hundrade andra ekonomiska och kulturella uppgifter, som den allt centraliserande huvudstaden i så rikt mått hade att erbjuda. Huru mycken andlig utsugning hade ej under decennier vederfarits Åbo! Huru bittert hade det ej känts för den lokalpatriotiska staden att se många av sina bästa söner försvinna utom räckhåll! Man kunde uppräknat ett betydande antal personer inom huvudstadens ledande kretsar, vilka egentligen hört hemma i Åbo, men dragits till Helsingfors, på grund av att utkomst eller tillfredsställande verkningskrets saknades i hemstaden.

Det är obestridligt, att denna synpunkt påverkade mångens åsikt i diskussionen, och dess inverkan på akademiens allmänna gestaltning kan även konstateras.

I ett avseende väntade man sig av akademien en direkt och betydande nytta för hela det bildningsälskande Åbo. De populära föreläsningarna hade sedan 1903 upprätthållits av tillfälliga, mest från andra orter förvärvade krafter. Genom akademiens tillkomst hoppades man vinna föreläsare på närmare håll för upprätthållande av de populära föreläsningarna, vilkas värde såsom bildningsmedel man från första början insett och uppskattat.

Akademiens
betydelse för
den svenska
nationalite-
ten.

Då fråga uppstår om den betydelse, den tillämnade akademien kunde få för vårt lands svenska nationalitet, kan man utgå från det faktum, att den icke ämnats till ett vapen i nationalistisk kamp mot det finska folkelementet. Därtill tänkte man för högt om akademien, om dess lärarkår, som borde hållas utom agitationens upprivande oro, om dess vetenskapliga uppgift, där ten-

densen borde vika för sanningssökandets objektivitet. Upprepade gånger betonades, att akademien ej var avsedd att tillfoga landets finska befolkning eller den finska kulturen avbräck av något slag i rättmätiga intressen och strävanden. Belysande är t. ex. följande uttalande:

„Att den nya högskolan skulle göras till en mot finskheten riktad kamporganisation är en idé, som saknar verklig grund. Däremot ligger det i sakens natur, — och det har aldrig dolts, — att det positiva arbetet för svenskhetens bevarande i Finland skall få ett stöd i högskolans program, hurudant detta än må bliva. Likasom på finskt håll arbetet för den finska nationalitetens utforskande tagit sig vackra uttryck och lett till resultat, som man även bland detta lands svenskar med glädje kan omfatta, likaväl bör det för den finska nationaliteten vara en källa till tillfredsställelse att finna vår forntids, vår egenarts skatter dragna fram i det dagsljus, som är gemensamt för oss båda“.¹

Vill man under rådande omständigheter emellertid i akademien se en försvarsposition gent emot anspråk och åtgärder på finskt håll, vilka ansetts hota den svenska befolkningen till dess existens och den svenska kulturen med undergång, så kan detta betraktelsesätt hava fog för sig och kan stödjas med belägg ur diskussionen.

Akademiens uppgift bleve ur denna synpunkt tvåfaldig.

¹ Årsskrift 1917, sid. 13. På finskt håll visade man sig i allmänhet ej förstående. Vid gammalfinska partimötet i maj 1917 antogs bl. a. följande resolution: „Därjämte klandrar mötet strängt den bland de svensksinnade framställda åskådningen, som vill tudela fosterlandet och uppvigla landets svensk- och finskspråkiga folkelement mot varandra och befria vårt folks svensktalande intelligens från dess skyldigheter mot finsk-nationella behov och strävanden samt berättiga den att ägna sina andliga och materiella krafter enbart till svenskhetens bästa“. I anledning av resolutionerna vid ifrågavarande partimöte konstaterar Hbl., „att strävandena för grundandet på privat väg av en rent svensk akademi i detta land sannerligen icke kunde erhålla en kraftigare påstöt än genom ett dylikt beslut“.

Först och främst gällde det att erbjuda det svenska folkelementet någon form av andlig ledning. „Vi hava ett oavvisligt behov av ett fördjupat och förädlat nationalitetsmedvetande, av en allt större idéskatt. Ty av detta beror arten av vår framtida kulturinsats i detta land och värdet av vårt fortlevande. Det kan väl icke vara oss nog att se till, att det även framdeles kommer att finnas folk i detta land, som talar och tänker på svenska. Huvudfrågan är innehållet i detta folks tal och tankar“.¹ Man var övertygad därom, att akademien — om ock blott genom sin existens såsom ett centrum för högt kvalificerat intellektuellt liv — skulle samla svenskheten såsom idé, vårda och utveckla den som sådan. „Den svenska stammens fortbestånd och förkovran i vårt land beror i främsta rummet av känslolivet hos de våra. Det är kärleken till vår forntid och hoppet om vår framtid, som framför allt böra stödjas och stärkas. Där dessa känslor äro vakna, följer allt annat av sig självt“.² Man kan fråga sig, vilken syftning uttalanden sådana som de ovan citerade hade i praktiken. De åsyftade närmast ämnesvalet för den blivande akademien. Akademien skulle markera sin ståndpunkt i nationalitetsförsvaret genom att på sitt program upptaga ämnen, vilka såsom forskningsobjekt uppställde den svenska nationaliteten eller olika sidor av dess liv, alltså svenska språket, historia, litteratur, arkeologi.

Den andra sidan av akademiens uppgift, så framt det gällde en verksamhet till den svenska befolkningens bästa, var att tillvarataga ungdomens intressen, att bereda den tillfredsställande utbildningsmöjligheter för framtida verksamhet och utkomst. Man utgick i diskussionen från den omständigheten, att det svenska folkelementet förfogar över en proportionsvis rätt stor bildad klass, vilket historiskt förklaras därigenom, att denna klass

¹ Einar Holmberg i diskussionen den 27 jan.

² Hugo Pipping, Östsvensk Tidskrift, 25 jan. 1917.

för icke så många årtionden tillbaka hade att tillfredsställa hela landets behov, alltså även den finska befolkningens. Den naturliga utvecklingen har på finskt håll lett till skapandet av en egen bildad klass, en utvecklingsprocess, som ännu fortgår. Härav ha härflutit omgestaltningar i den svenska bildade klassens ställning. En undanträngning har redan länge varit märkbar. Statens tjänster och ämbeten hava efterhand alltmer råkat i finska händer, de tvåspråkiga kommunernas växande finska språkgrupper hava, jämte omläggningen av det kommunala livet, banat vägen för en förskjutning även på detta håll. Den snabba förfinskningen av en del kulturanstalter har följt därnäst. Tekniska högskolans förfinskning genom statuterna av 1908 berövar de svenska tekniska studenterna möjligheten att vinna utbildning på sitt modersmål. Vid universitetet balansera ännu språken mot varandra, men många gånger har man hotat med universitetets totala förfinskning, icke minst våren 1917, då den finsk-nationalistiska rörelsen tog stark fart.

Man påvisade med ledning av här nämnda sakförhållanden, att omsorgen om den svenska bildade ungdomens utbildning utan tvivel borde åläggas akademien. Skulle det dystra ödet drabba universitetet i Helsingfors, att svenska språket där skulle portförbjudas, så vore våra studenter utan möjlighet att i eget land inhämta vetenskaplig undervisning på svenska, och den närmaste följden härav skulle troligen bliva den, att vetenskapen inom en icke avlägsen framtid bleve utan svenska representanter i vårt land. Vilka konsekvenser detta åter skulle medföra med hänsyn till den svenska kulturen och i sinom tid även den svenska befolkningens ställning är lätt att inse.

Redan tidigt gjorde man gällande betydelsen ur denna synpunkt av en svensk högskola.

I fråga om den svenska studerande ungdomens utbildning må ännu nämnas, att den under de senaste tvenne decennierna kons-

staterade — i början sporadiska, senare mer kontinuerliga — minskningen t. ex. av domareaspiranternas antal till förmån särskilt för den matematisk-naturvetenskapliga studielinjen ansågs berättiga till vissa slutsatser angående den blivande akademiens gestaltning. Den avtagande möjligheten att vinna statstjänst måste skjuta ett betydande antal svenska studenter in på privata banor, läkarens, advokatens, teknikerns. Till dessa ville man ännu lägga den utbildade ekonomens, affärsledarens, kommunalmannens, och väckte i detta avseende förslag om skapande vid Åbo akademi av möjligheter för utbildning även för rent praktiska uppgifter.

Förhållandet till Helsingfors universitet.

Förhållandet mellan den blivande akademien och Helsingfors universitet erbjöd redan tidigt svårösta problem. Om man verkligen tänkte sig akademien såsom en fullständig eller en med avseende å någon huvudsaklig studieriktning fullständig läroinrättning, skulle man ej då genom dess skapande riskera, såsom redan i protesten av 1907 framhölls, att i stället för ett upparbetat och rikt universitet med alla dess resurser av bibliotek, vetenskapliga institut, stipendiefonder, undervisningsanstalter av många slag, erbjuda svenska universitetsmän och studerande en privat högskolas begränsade möjligheter i fråga närmast om materiella tillgångar? Man frågade sig, om ej det åsyftade framsteget under sådana omständigheter i praktiken bleve liktydigt med ett steg tillbaka.

Ur synpunkten av det svenska språkets intresse upptog protesten av 1907, såsom redan nämnts, frågan, om ej tillkomsten av en svensk högskola i Åbo skulle påskynda universitetets förfinskning. Under hela akademidiskussionen spelade denna fråga en stor roll.

Väl utgick man i den nämnda protesten från antagandet, att akademien i Åbo skulle göras till ett fullständigt universitet, som skulle framstå såsom den huvudsakliga bäraren av den svenska

kulturen i Finland, men denna tanke hade icke konstituerat högskoleplanerna i en senare tid, vilka samtliga eftersträvade att giva akademien en mer eller mindre individuell gestaltning och i ingen händelse ville kopiera Helsingfors universitet.

Emellertid hade opinionen bland svenska universitetslärare i Helsingfors icke varit enhällig, vilket tydligt framgick t. ex. vid det möte där Åbo akademikommitté grundades.

I sin anmärkningsvärda uppsats i Finsk Tidskrift 1913 yttrar Emil Schybergson om förfinskningens möjligheter: „Tillkomsten av ett svenskspråkigt universitet i Åbo skall väl knappast i nämnvärd mån påverka utvecklingens gång i antytt avseende. Men snarare kan man säga, att ett mindretal, som visar sig livskraftigt nog att upprätthålla en egen högskola, är i ringare grad utsatt för denationaliseringsförsök, än om det gör sig helt och hållet beroende av det talrikare folkelementets större eller mindre välvilja.“

Det påvisades under diskussionen, att man på finskt håll inför ett motsvarande problem resonerade helt annorlunda än under tecknarna av den ovannämnda protesten.

Då magister K. N. Rantakari i tidskriften Aika utvecklade tanken på upprättandet av ett finskt universitet i Åbo, inslog han följande tankegång. Mot de finska universitetsplanerna har man anmärkt, att ett nytt finskt universitet skulle splittra de även eljest svaga finska krafterna samt fördröja eller helt och hållet avbryta finskhetens även annars mycket tröga framträngande vid Helsingfors universitet. „Till detta genmälde det nya universitetets försvarare likväl, att det blivande finska universitetet på sätt och vis skulle samtidigt vara en förberedelseanstalt för de lärarkrafter, vilka strävade till Helsingfors, och att det nya finska universitetet i denna egenskap sålunda ingalunda skulle hindra förfinskningen av Helsingfors universitet utan tvärtom skulle trygga och påskynda en sådan utveckling.“ Herr Rantakari an-

ser detta argument avgörande, ty han håller för troligt, att det nya universitetets lärare av ekonomiska skäl sträva till Helsingfors, så fort tillfälle ges. „Det nya universitetet skulle dock genom att till lärare kalla yngre, framstående finska vetenskapsmän trygga dessas ekonomiska ställning och redan därigenom giva dem tillfälle att öka de meriter, vilka komma i fråga vid konkurrensen om lärarplatser vid Helsingfors universitet.“¹

Huruvida de utvecklade skälen även äro hållbara ur svensk synpunkt, är naturligtvis en fråga för sig.

Vad man emellertid än ansåg om förhållandet mellan den blivande akademien i Åbo och Helsingfors, så var man ense om nödvändigheten att i alla händelser gå tillväga med takt och försiktighet.

„Den svenska positionen vid Helsingfors universitet“, som ur fosterländsk synpunkt ansågs synnerligen betydelsefull, ville man vid uppgörandet av akademiplanen ej ens giva sig skenet av att skada. Det är lätt att märka, att många förslag under diskussionens lopp fått sin mer eller mindre utvecklade form till följd av strävandet att undvika konkurrens med Helsingfors. Detta märktes företrädesvis i uttalandena om akademiens allmänna riktning, vilken mången av den angivna orsaken ville göra så litet sammanfallande med universitetets som möjligt. Det tyckes t. ex., som om de tekniska och statsvetenskapliga uppslagen genom argument av detta slag erhöit starkare stöd än de annars skulle ha fått. Även kan man konstatera, att förslaget att göra akademien till ett forskningsinstitut påverkats av en önskan att icke beröva universitetet dess svenska studenter. I Nylands nations hänvändning till akademikommittén antydes, att akademien därför måhända borde bliva främst en högskola för längre hunna studerande.

¹ Aika 1913, nr 11—12.

Det förefaller emellertid, som om intresset för denna principfråga rätt mycket försvagats under diskussionens lopp. Man kom väl till den uppfattningen, att Åbo akademis tillkomst slutligen dock icke kunde verka avgörande på utvecklingens gång i Helsingfors, såväl på grund av den långa tid, som skulle åtgå, innan akademien vore i full gång, som med anledning av det förhållandet, att tanken på ett rent finskt universitet med stora steg gick mot sitt förverkligande, därvid erbjudande en parallell av största värde.

I ett flertal fall yppas tvekan att göra akademien till en i förhållande till Helsingfors universitet fristående institution, detta av motiv, som rätt klart framställas t. ex. av professor J. N. Reuter i D. Pr:s enquête: „Enligt mitt förmenande borde den blivande akademien åtminstone för en lång tid framåt icke erhålla en fullkomligt fristående ställning vid sidan av Helsingfors universitet. Sålunda skulle examina försiggå inför vederbörande fakultet i Helsingfors, och här skulle även allt framgent akademiska grader utdelas. Däremot borde förhör, eller s. k. tentamina, inför lärare vid akademien äga giltighet för examen. Åbo akademi skulle arbeta i samförstånd med universitetet, och dess elever skulle i stor utsträckning vara cives academici vid Helsingfors universitet, för att sålunda icke gå miste om de många förmåner, som vårt hittillsvarande enda universitet erbjuder sina elever i form av stipendier, reseunderstöd o. a. d.“¹

I allmänhet uttalade man sig dock för en självständig ställning i förhållande till Helsingfors universitet, och förslag sådana som ovanstående rönne visserligen uppmärksamhet men föga medhåll. I fråga om studentexamen ville man av klara skäl bygga på universitetets grund. Examensrätt, med rätt att utgiva lärda grader, ville man gärna äga som en oförytterlig förmån.

¹ Jämf. prof. Reuters uttalande vid mötet den 12 jan. 1908.

Ett intressant uppslag väcktes under diskussionen den 27 jan. 1917, i det man framhöll möjligheten av ordnat samarbete mellan lärarna i samma ämne vid universitetet i Helsingfors och Åbo akademi sålunda, att envar skulle på sin anpart taga t. ex. en särskild gren av sin vetenskap eller överenskomma att föreläsa på olika områden. Härigenom skulle de studerande kunna komplettera sina kunskaper genom att för någon termin förändra studieort.

Akademiens
allmänna ge-
staltning.

Under diskussionen om akademiens gestaltning glömde man, såsom redan antytts, ej heller att beröra frågan, vilken form den nya institutionen skulle få. Åsyftade man ett „fritt universitet“, en vetenskapsakademi, en fackskola eller en institution av universitets- eller högskoletyp?

Som en lycklig omständighet bör framhållas, att man knappast i de ledande kretsarna kände sig bunden av förenämnda begrepp i formen av slagord. Det betonades, att man vid bestämmandet av högskolans form icke borde gå så tillväga, att man bland utländska högskoletyper skulle uppsöka den för Åbo lämpligaste. Med importerade schabloner har man alltför ofta opererat. Akademikommittén borde efter sakkunniges hörande och efter omsorgsfull beredning uppdraga linjerna för en högskola, lämpad efter landets behov och högskoleortens säregna förhållanden.¹

Efter att ha anfört skäl för och emot tanken, att vetenskapen, särskilt ett vetenskapligt centrum, kunde giva rum för skiftningar allt efter olika orter och nationaliteter, säger Helsingfors universitets rektor, professor Ruin, i inskriptionstalet 1917 vid vårterminens början:

„I alla dessa stycken ha vi i alla fall att emotse grundliga

¹ S. Johanssons uttalande den 27 jan.

diskussioner och undersökningar med anledning av de redan omnämnda planerna på en ny akademi, för vilken mönstret nog icke blir så lätt funnet, då den antagligen ej skall nöja sig med att vara ett nummer bland otaliga över jorden kringstridda, där vetande propageras i former, som allestädes gå igen, utan skall vilja framträda med individuell fysionomi, Ortsbestämd och dock mänskligt universell, öppen för det bästa i nutid men tillika hedrande goda traditioner, ett verkligt produktivt organ i ett folks andliga liv.“

Den gamla liberalismen spelade vid planläggningen av Göteborgs högskola en betydande roll. Dess mål var skapandet av en „fri akademi“, där vetenskap skulle idkas och studier bedrivas utan att vara länkade i de band, som föreskrevs av det traditionella universitetet. Viktor Rydberg och Handelstidningens redaktör S. A. Hedlund nämnas såsom förfäktare av det liberala akademiprogrammet, fritt från „lärdomsexamina och dylikt bräte“. Att t. ex. Göteborgs högskola emellertid från början gled in i en stadigare fåra berodde på, att det snart för en allt talrikare opinion stod klart, att kunskapsbegäret som sådant icke var en tillräcklig grund för en undervisningsinstitution av universitetstyp. Idealiteten stod här i skarp motsats till kravet på produktiva studier och materiell utkomst, och det senare gick segrande ur striden. Vi kunna här förbigå motsvarande företeelse vid planläggningen och förverkligandet av Stockholms högskola, därvid de kulturellt-liberala synpunkterna spelade sin bekanta roll.¹

Summan av saken är, att tvistefrågan för Åbo akademis grundare ej vann någon aktualitet; den befanns på förhand löst. Någon enda gång framträdde de gamla tonerna i samband t. ex. med tanken på ett uteslutande vetenskapligt institut, vars professorer stundom skulle låta höra sig inför allmänheten. Axel

„Den fria
akademien.“

¹ Jämf. Göteborgs högskola 1891—1916, sid. 3 ff.; Stockholms högskola 1878—98; d:o 1899—1906, m. fl.

Lille, den gamle liberalen, synes hava dröjt vid tanken på en organisation av akademien, som skulle göra denna icke till en högskola utan till „en fri lärdomsanstalt med alla möjligheter öppna för utvecklingen till ett universitet, ifall förhållandena skulle fordra detta“.¹ Här bör dock sägas, att motivet till denna föreslagna lösning sannolikt stod att söka mindre i sympati för den fria lärdomsanstaltens företräden i och för sig än i en önskan att skydda Helsingfors universitet för konkurrens.

I en högt skattad uppsats i Hbl. gjorde sig bankdirektör Felix Heikel till tolk för en likartad åsikt, ehuru med stöd av andra premisser. Åbo akademi — som enligt förslagsställarens åsikt av många skäl borde få ett statsvetenskapligt program — kunde och borde icke ha till huvuduppgift att bliva en utbildnings- och examensanstalt för personer, som ämnade sig in på tjänstemannabanan. De fria vetenskapliga studierna borde ställas främst, utan band av fastställda lärokurser och pensa. Enda synpunkten skulle vara, att de studerande måtte erhålla den bästa teoretiska utbildningen för sitt blivande kall. Examina skulle likväl ej helt och hållet kunna undvikas, i betraktande av den vikt, opinionen tillerkänner sådana; diplom eller lärd grad kunde tänkas bli införda, utan att examina dock skulle få bliva studiernas mål.²

Vid granskandet av denna åsikt böra vi utgå från det av förslagsställaren framlagda statsvetenskapliga programmet, där fria studier måhända vore lättare att försvara än inom vare sig en humanistisk eller matematisk-naturvetenskaplig fakultet. Att den allmänna meningen likväl icke visade sig acceptera den föreslagna studieformen ens på detta håll, blev snart nog klarlagt.

Ett forskningsinstitut. I det föregående har framhållits den särskilt i Helsingfors icke ovanliga åsikten, att akademien borde gestaltas som en veten-

¹ Å. U. 3 febr. 1917.

² Aura Rediviva, Hbl. 4 mars 1917.

skapsakademi, ett forskningsinstitut, avsett att genom vid inrättningen fästade vetenskapsmän föra forskningen framåt i de vetenskaper, man upptagit på programmet. Detta system behövde icke förenas med undervisningsskyldighet, framför allt icke med lägre sådan; likväl synes man ej varit alldeles omedgörlig på denna punkt utan velat förbehålla t. ex. graduerade studerande rätt att studera vid akademien. Inför offentligheten skulle akademiens vetenskapsmän framträda förmedelst sin tryckta produktion, eventuellt även genom föreläsningsserier för allmänheten.

Examensrätt vore icke nödig för en lärdomsinstitution av denna typ, som i detta stycke ägde en beröringspunkt med „det fria universitetet“, kulturliberalismens vackra, men något lösa skapelse. Man måste emellertid tänka sig, att de från examensfordringarnas bojar befriade studierna egentligen åsyftade hävdandet av en demokratisk princip, i motsats till den stränga och exklusiva vetenskaplighet, som forskningsinstitutets vänner synbarligen ville driva fram.

Bland de motiv, som lågo till grund för tanken på ett forskningsinstitut, kunna tvenne urskiljas. Dels ansåg man, att vetenskapsmannen borde kunna med större framgång ägna sig åt forskningen i sitt ämne, om han var befriad från en tyngande undervisningsbörd. Den för den svenska kulturen i landet betydelsefulla ämnesgrupp, den humanistiska, som merendels kombinerades med forskningsinstitutets formella program, bidrog ått giva planen en aktuell betydelse. Strävandet att inskränka undervisningen och föreläsningarnas antal yppades vanligen i förning med det humanistiska forskningsprogrammet.

Dels avsåg man, för det andra, att med gestaltandet av Åbo akademi såsom ett forskningsinstitut hålla densamma på en ståndpunkt, varav intet menligt vore att befara för de svenska intressena vid Helsingfors universitet. Om akademien ej särskilt skulle lägga an på att förvärva studenter, skulle den svenska student-

kontingenten i Helsingfors ej minskas; diskussionen i detta avseende har närmare berörts i annat sammanhang.

Gentemot önskningsmålet, att akademien skulle göras till en rent vetenskaplig institution, som icke direkt eller åtminstone först i andra rummet befattade sig med undervisning, gjordes vägande anmärkningar. Man framhöll, att det exklusivt vetenskapliga programmet innebar en kulturlyx, som illa anstod ett litet och fattigt folk, och som därför borde tillhöra de stora kulturnationerna med deras långt gångna specialisering och deras stora resurser i fråga om vetenskapsmän och ekonomiska hjälpmedel. Tills vidare måste vårt lands vetenskapsmän erkänna som sin skyldighet att i mån av förmåga ställa sitt vetande till det allmänna kulturarbetets förfogande.

Ur en annan synpunkt kunde den exklusiva vetenskapligheten själv bliva lidande, i det den, om den saknade beröring med ungdomens och undervisningsuppgifternas friska källsprång, löpte fara att stagnera och råka i misskredit. Den lärda areopagen befanns ej hava många vänner.¹

På samma sätt invändes även, att det forskningsarbete, som skall utföras vid sådana forskningsinstitut, fordrar en viss miljö av vetenskaplighet, utan vilken de arbetande, om de ej ha en speciell ensittarläggning, förtröttas eller stelna i en given form. En sådan miljö kunde ej lätt skapas. En grupp av rena forskningsinstitut kunde hellre tänkas som ett senare steg i utvecklingen och vore mindre lämplig som begynnelsestadium.²

Å andra sidan framhölls med största eftertryck nyttan och betydelsen av en högskola, som, närmare bunden vid samhällets

¹ Jämf. I. A. Heikels uttalande i D. Pr. 7 febr. 1917. "Men endast de rikaste tillgångar tillåta upprätthållande av dylika akademikerplatser, och på de flesta vittnesgilla håll har man ansett, att forskaren ej utan stor skada kan undvara den dagliga kontakten med ungdom, som han har att meddela av sitt vetande".

² Rolf Witting: Nya Argus, febr. 1917.

liv och uppgifter, tjänade såsom aktiv kraft vid samhällsproblemens lösning och vid skapandet av verktyg för samhället. En högskola av denna typ — vilket dess vetenskapliga innehåll än bleve — skulle frambringa direkta resultat för sin hemstad och sitt land, den skulle även anvisa ungdomen utvägar till nyttig verksamhet och binda den vid sin hembygd.

Särskilt i detta sistnämnda avseende berördes, såsom redan tidigare framhållits, en hjärtesak för alla åbabor.

Förslag om den blivande akademiens gestaltande i form av en fackskola kunna anses hava gjorts av anhängare till de tekniska och ekonomiska riktningarna; med fackskola avsåg man i här använd bemärkelse en läroanstalt huvudsakligen för undervisning i tillämpade vetenskaper. Förslagen beröras i sakligt avseende närmare i det följande.

Med dessa förslag ville man principiellt lösa några av de problem, vilka i det föregående utmärkts såsom särskilt brännande. En teknisk eller ekonomisk högskola skulle icke erbjuda någon parallellism med Helsingfors universitet och skulle sålunda ej träffas av vissa invändningar, som gjorts mot upptagandet av rent vetenskapliga forsknings- och undervisningsuppgifter, vilka kunde draga lärare eller elever från Helsingfors. De föreslagna uppgifterna skulle fylla erkända luckor i vårt undervisningssystem, de tekniska på grund av att — den f. ö. starkt förfinskade — tekniska högskolan i Helsingfors ej ansågs vara tillräckligt mångsidigt utrustad för att tillfredsställa alla krav på teknisk undervisning i vårt land, de ekonomiska på grund av att de erbjödo väsentligen nya områden för vetenskaplig verksamhet och undervisning.¹ Dessa uppgifters betydelse för den studerande ungdomen

¹ Högre svenska handelsläroverket i Helsingfors, dr Oskar Rosenqvists skapelse, meddelar blott delvis högskolemässig undervisning. En finsk handels-högskola (Kauppakorkeakoulu) existerar i huvudstaden.

mens utbildning till nyttiga samhällsvärv ställdes därför ganska högt av företrädarna för de antydda riktningarna.

Mot tanken på akademiens inskränkande till en fackskola riktades tungt vägande invändningar. Den ansågs på grund av klara skäl från akademiens program utesluta vissa vetenskaper, som man i vida kretsar betraktade såsom för akademien oundgängliga med hänsyn till akademiens betydelse för den svenska befolkningen och den svenska kulturen, främst de humanistiska vetenskaperna. Från annat håll anmärktes åter, att den tekniska undervisningen utan grundval av matematik och naturvetenskaper kunde anses sväva i luften, och att den därför borde bida sin tid, till dess en matematisk-naturvetenskaplig fakultet grundats, till vilken den senare kunde bli en visserligen mycket behövlig överbyggnad, uppförd enligt ett särskilt vid de angloamerikanska universiteterna följt arbets- och penningbesparande system.

Man gjorde även allmänt gällande, att fackskoletypen såsom sådan, måste anses representera en lägre högskoleform och sålunda ej kunde anses värd att konstituera akademiens begynnelse. På denna punkt uppstod inom kort ett livligt meningsutbyte. Till Åbo akademikommitté gjordes tvenne offentliga hänvändningar för att markera en särskilt i huvudstaden gängse opinion. 74 universitetslärare i Helsingfors undertecknade en adress av följande lydelse:

„Undertecknade, n. v. eller f. d. universitetslärare, våga härmed uttala en förhoppning, att de till Åbo akademi donerade medlen främst skola användas för åstadkommande av ett vetenskapligt institut.“ Adressen ingick i en huvudstadstidning och upptog åtskilliga av universitetets främsta namn.¹ Den andra hänvändningen, som även berörde den blivande akademiens förhållande till universitetet, framställde i valet mellan en vetenskaplig in-

¹ D. Pr. 5 mars.

rättning eller en fackskola en opinion till förmån för det förra alternativet. Under densamma lästes namnen på 278 nyländska studenter.¹ Frågan ansågs vara av den betydelse, att redaktionen för Dagens Press inbjöd till en enquête enligt problemställningen: Vetenskaplig inrättning — fackskola?²

Det tyckes, som om man i meningsutbytet skulle utgått från något olika premisser. Anhängarna av det vetenskapliga institutet synas ej från början haft klart för sig, att de tekniska och ekonomiska projektens bärare i allmänhet ej avsågo grundandet av en fackskola i ovan angiven betydelse utan en inrättning av högskoletyp, av vetenskaplig karakter. De sistnämnda sökte därför bevisa, att var på sitt område kunde, om så behövdes, erbjuda en lika hög vetenskaplighet som någonsin det gamla universitetet, vilket t. ex. förhållandena i Tyskland nogsamtidigt visade.³ Särskilt återopade man på detta håll Riedlers bekanta uttalanden om nödvändigheten av universitetens närmande till de tekniska högskolorna, vilket närmande vore av lika stort intresse för båda parterna.⁴

¹ Studentbladet 20 febr. Båda hänvändningarna ingå även i Årsskrift I.

² I enquêten uttalade sig följande personer: professorerna Hugo Pipping, Ivar A. Heikel och J. N. Reuter samt docenten P. O. von Törne till förmån för en rent vetenskaplig institution; docenten Karl F. Lindman gjorde gällande meningen, att akademien borde bli både en vetenskaplig inrättning och en fackskola på naturvetenskaplig grund.

³ Felix Heikel: Hbl. 4 mars 1917; O. Aschan: Finsk Tidskrift, mars 1917; K. F. Lindman, Argus nr 2, 1917; B. Grönblom: Å. U. 15 febr. 1917. Särskilt betonade F. Heikel, som företrädesvis lancerade statsvetenskaperna, att han ej som första stadium önskade upprättandet av en ekonomisk fackskola. Aschan skriver: „Såvitt jag kan förstå, beror en del universitetsmäns avoghet mot studier av detta slag på bristande kännedom om de tekniska högskolornas syften och arbetsmetoder. Står en sådan verkligen på höjden av sin uppgift, så tål dess verksamhet fullt ut att mätas med akademiska mått. — Mellersta Europa äger tekniska högskolor, vilka, vad vetenskaplig kapacitet och vetenskaplig produktion beträffar, äro fullt jämförbara med de berömdaste universitet, och vilkas professorer i fråga om vetenskapligt anseende — respektive avlöning och därmed även social rang — stå i full paritet med universitetskollegerna.“

⁴ Riedler: Högskolorna och det tjugonde århundradets krav.

Det förefaller som om motståndarna redan före tvistefrågans formella avgörande räckt varandra en försonande hand. Betydelsen av att akademien fick sin begynnelse som vetenskaplig institution hade av alla erkänts, d. v. s. den vetenskapliga forskningen, den vetenskapliga produktionen skulle känneteckna akademien vid dess begynnelse, akademien skulle förbehållas möjligheten att själv skapa vetenskap och ej leva på tillämpningar. Därmed vore ock den rangplats given, som man allmänt velat förbehålla densamma. Men om, med bevarande av denna utgångsposition, vid akademien dels kunde företrädas vetenskaper, vilkas bedrivande kunde leda till ett ingripande på det ekonomiska livets områden, och dels kunde fyllas undervisningsuppgifter i betydelsefulla praktiska riktningar, så borde inga formella skäl få stå hindrande i vägen.

En lärdoms-
anstalt av
universitets-
typ.

Den stora akademidiskussionen var knappast mer än halvliden, innan åsikternas konvergens mot en lärdomsanstalt av universitetstyp blev fullt förnimbar. „Alla över stundens och det vardagliga livets beräkningar gående synpunkter — sades det — peka i den riktning, att akademien bör bli en hård för rent vetenskapligt arbete och en undervisningsanstalt med vittbärande kulturell betydelse.“¹ Och någon annan utväg skönjdes för visso icke ur de svårigheter, som uppställdes sig för akademifrågans lösning. Å ena sidan krävdes med starka skäl ett vetenskapligt verksamhetsprogram, å den andra en direkt samhällsnyttig, utåt-vänd riktning. Dessutom var man livligt medveten om önskvärdheten av att ej i onödan dubblera de vetenskapliga utbildningsmöjligheterna och inleda konkurrens med Helsingfors universitet; men man ville också av Åbo akademi skapa en livsduglig institution.

¹ I. A. Heikel, D. Pr:s-enquête.

Dessa synpunkter föranledde försök att uttänka en universitetsplan med åtminstone vissa individuella drag, ägnade att på den angivna grunden skapa en institution med så många egna och självständiga uppgifter som möjligt. Universitas magistrorum, de undervisande lärarnas sammanslutning, universitetsbegreppets första historiska formel, blev därför mer ändamålsenlig än det avledda begreppet universitas litterarum, vilket historiskt tagit form i de fyra fakulteterna, som av ålder ansetts karakterisera ett fullständigt universitet. Av den historiska schablonen var man naturligtvis icke bunden, särskilt som dess möjlighet att inrymma moderna högskoleformationer icke ansetts vara utan vank.¹ Även tycktes möjlighet föreligga att nå ett tillfredsställande resultat genom en omgestaltning av fakulteternas ställning till varandra och måhända även av deras uppgifter inom sig. Man tyckte sig kunna antaga, att erfarenheter från moderna högskolor i Tyskland, England och Amerika skulle kunna tillföra organisationsarbetet nya uppslag och impulser. Att de privata högskolorna i Sverige skulle komma att utgöra lärorika förebilder ansågs på förhand klart.²

Från humanistiskt håll gjorde man gällande, att åt de särskilda fakulteterna eller avdelningarna måhända borde lämnas en betydande frihet att oberoende av varandra uppställa sina principer för undervisningen. Redan tidigt ville man beakta möjligheten att till akademien foga särskilda forskningsinstitut med

¹ Såsom bevis på det gamla fakultetsväsendets brist på smidighet nämndes under diskussionen t. ex. det förhållandet, att vid Helsingfors universitet den filosofiska fakultetens rubrik täcker även den fackundervisning, som lämnas inom de agrikulturrekonomiska ämnena.

² Sannolikt med närmaste förebild från Göteborgs högskola föreslog professor H. Pipping, att vid Åbo akademi borde finnas minst två rörliga professurer, som kunde tilldelas förtjänta vetenskapsmän, oberoende av det fack de företräda (Östsvensk Tidskrift). — En likartad tanke uttalades av prof. O. Aschan i Finsk Tidskrift.

speciella uppgifter. Från annat håll riktade man uppmärksamheten på önskvärdheten att möjliggöra en teknisk fakultets anslutning till en tidigare förefintlig matematisk-naturvetenskaplig, samt anslutandet av merkantila ämnen till en statsvetenskaplig fakultet, eventuellt i form av en särskild handelshögskola. Formernas smidighet borde i den tilltänkta moderna akademiorganisationen ersätta de gamla universitetsformernas stela orörlighet.

Akademiens vetenskapliga innehåll. Efter att hava berört de frågor av formell betydelse, vilka voro föremål för diskussion, bör framställningen härnäst ägnas det vetenskapliga innehåll, som enligt förefintliga olika meningsriktningar akademien borde få. Detta var diskussionens svåraste fråga och det helas kärnpunkt. Kraftigt trädde här olika opinioner mot varandra, framhållande förtjänsterna i de egna förslagen och bristerna hos de rivaliserande. Problemets betydelse för en oöverskådlig framtid gav f. ö. ofta yrkandena både flykt och personligt värde.

De på växlande förutsättningar och intressen byggda frågeställningar, som förelågo under diskussionen, göra denna rätt svår att överblicka och opartiskt referera. Likaså är att märka, att opinionerna i intet fall framträdde med fullt klara gränser, ity att t. ex. tvenne ämneskombinationer, vilka av ett par diskuterrande kunnat förklaras för oassimilerbara och varandra uteslutande, av en tertius interveniens upptogos såsom fullt förenliga med varandra och såsom en god grund för ett universitet. Dessutom voro många uttalanden icke stödda på en tillräcklig erfarenhet i fråga om den akademiska undervisningen och dennas organisation. Komplikationer uppstodo även till följd av det tydligen ådagalagda förhållandet, att en vetenskapsgrupp i en viss högskoleform givetvis måste få en helt annan betydelse än vid ett högskolemässigt utnyttjande av annan art. Man kunde

t. ex. under diskussionen påträffa åsikten, att de humanistiska vetenskaperna nog kunde upptagas, men i ett forskningsinstituts form, icke såsom examensstudium för att alstra lärare i historia och svenska, vilka redan i tillräckligt antal producerades av Helsingfors universitet.

Tre huvudsakliga meningsriktningar urskiljas emellertid i diskussionen. De må här gå under namnen den humanistiska, den matematisk-naturvetenskapliga (med vilken den tekniska förenade sig) och den statsvetenskapliga. Här nedan skall göras ett försök att ange innebörden och det väsentliga innehållet i dessa olika riktningar.

Ett par anmärkningar må dock ännu förutskickas.

Såsom en förutsättning för de mer preciserade förslagen tjänade en kalkyl, enligt vilken räntorna på tre millioner mark skulle möjliggöra upprättandet av 6—8 professorer. Det föll sig av sig självt att söka uppnå någon begränsning och sammanställa de grundläggande vetenskaperna inom varje område till en självständig komplex, som skulle kunna göra sig gällande ensam för sig. Det måste nämligen med tanke på undervisningen krävas av akademien, även i dess första uppsättning, att den ur studiesynpunkt skulle erbjuda bestämd möjlighet för åtminstone en fullständig studielinje. Minimum av lärostolar ansågs i detta avseende på grund av i Finland gällande examensfordringar vara fyra. Om en förslagsställare följaktligen ville eftersträva en kompromiss med en annan meningsriktning, sökte han en bas för underhandlingar genom att för vardera riktningen förbehålla fyra professorer såsom minimum. Detta inträffade i själva verket rätt ofta under diskussionen.

Den humanistiska riktningens företrädare grundade sina anspråk på de humanistiska vetenskapernas djupa allmäntmännliga värde. Dessa vetenskaper finge icke saknas, ty de repre-

Den humanistiska meningsriktningen.

senterade det centrala, sammanhållande och organiserande i den vetenskapliga forskningen överhuvud. Sanningselementen låna sitt värde ytterst av etiska makter. Att då lämna bort det vetande, som syftade till andligt ledarskap, det vore att oberäkneligt sänka det helas värde. „Vi må aldrig så mycket med levande kunskapshåg hängiva oss åt yttrevärdens realiteter, och det både för den omedelbara teoretiska lockelsens skull och emedan de praktiskt taget väga så tungt på det kulturella arbetets valplats, — vad vi dock främst ha att sköta om, om vi vilja komma till full vetenskaplig myndighet, såsom det ensamt anstår en akademi, det är att få de stora rikt- och siktlinjerna klara, uti vilka målen, de människovärdiga höga målen te sig, som kunna ge vårt hängande vid realiteterna betydelse och adel“. Om man tänkte sig, att akademien skulle kunna historiskt ingripa i ett helt folks liv, måste man göra den till ett i djupare mening produktivt organ för folksjälens, å ena sidan genom att inverka höjande och befruktande på den, å andra sidan genom att bringa något av dess innersta till uttryck på detta unika sätt, som möjliggör en oersättlig insats i det universalmänskliga kulturarbetet. Men „folksjälens näres, lyftes, formas i högre kulturell mening genom världs- och livsbetraktelse, historia, litteratur, konst — det är ock på dessa gebit densamma skapande kan ge sig tillkänna, vinna sin spegling uti verk med daningsmärke som varar och vittnar om sitt upphov“.¹

Dessa djuptyftande uttalanden beröra i särskild grad akademiens fosterländska uppgift, sådan man tänkt sig denna ur synpunkten av den speciella kulturform, för vilken akademien i mån av sina krafter skulle bli en representant. För alla, som arbetade för Åbo akademis förverkligande, stod det fast som en orubblig övertygelse, att akademien skulle gagna fosterlandet såsom helhet.

¹ W. Ruin: Vad akademien minst skall kunna undvara; Årsskrift I, sid. 22.

Gent emot alla från sidan framställda tvivel i detta avseende framträdde, knapp i orden, övertygande i handling, förvissningen därom, att den svenska kultur, som fört Finland till en människovärdig, västerländsk tillvaro, ännu ej sagt sitt sista ord i vårt land. Lagbundet samhällsskick, samhällsbyggnadens stadga, den andliga odlingens bästa frukter, se där vad man åsyftat med det verk som övats men ännu ej var slutfört. Intet missförstånd, intet tvivel kunde fördunkla pliktbudet, sanningsbudet, taget i arv från släktled till släktled ned till våra dagar. Att budet ej dallrat blott i skalders sång har även inom den nu levande generationen varit uppenbart, och man mäktade väl än med en av ära högt ljudande gärning.

Ordandet om den svenska befolkningens intressen, den svenska kulturformens bevarande, den svenska positionen vid Helsingfors universitet, gömde sålunda en vida djupare mening än mången i dessa ord velat finna. Och lika uppenbart är, att den seghet, varmed de humanistiska kraven i akademifrågan vidhölls, var i djupaste mening berättigad och fosterländsk.¹

Det fullständigaste och bäst motiverade förslaget i humanistisk riktning framlades av professor Hugo Pipping.² Såsom främsta uppgift uppställdes svenska språket, i andra rummet svenska litteraturens historia, vidare Nordeuropas historia, nordisk arkeologi, rättshistoria — de viktigaste skrifterna på fornsvenska höra på samma gång till rättshistoriens mest givande källor — samt nationalekonomi; ytterligare ett par rörliga professurer, om med-

¹ Lämpligt är att här hänvisa till följande ord om akademiens ställning i vårt lands språkfråga, vilka, härstammade från högt aktat håll, väckte allmänt gillande: „Den bör icke på något sätt ställa sig främmande för, än mindre avog mot den finsktalande delen av vårt folk. Tvärtom bör den arbeta för ett gott samförstånd mellan de båda nationaliteterna, vilkas gemensamma arbete, om ock utfört på skilda håll, är nödvändigt för betryggande av vårt lands framtid“. (Felix Heikel.)

² Östsvensk Tidskrift, 25 jan. 1917.

len förslogo därtill.¹ Professurerna i rättshistoria och national-ekonomi tänktes såsom utgångspunkter för en blivande juridisk fakultet.

Det av professor Pipping utarbetade förslaget tänktes synbarligen genomfört i form av ett „forskningsinstitut“, alltså med lärarnas vetenskapliga produktion såsom främst åsyftat resultat. Därpå tyder benämningen „akademiker“ såsom epitet för akademiens lärare, och denna slutsats blir berättigad vid jämförelse med förslagsställarens övriga uttalanden i tryck eller i diskussionsreferatets form. Förslaget var tillgängligt redan vid akademikommitténs möte den 27 januari och återopades under diskussionen.

Många instämmanden kommo det föreslagna akademiprojektet till del, särskilt med avseende å dess karakteriserande element. En mycket allmän opinion önskade upptagandet av svenska språket, svenska litteraturens historia och nordisk historia. Såsom det viktigaste tillägget till detsamma under diskussionens lopp kan antecknas yrkandet på filosofiens tillgodoseende, helst genom en professur, omfattande filosofiens hela område; professor W. Ruins ovan citerade uppsats formulerade på ett fängslande sätt detta krav. Livligt understöd vann även ett av professor Werner Söderhjelm i Nya Argus publicerat förslag om upprättandet av en professur i inhemsk kulturhistoria, avseende „den andliga kulturen, sådan den uppenbarar sig ej blott i litteraturen och konsten, men också i samhällslivets former och i personlig-

¹ Den anmärkningsvärda idén om införande av rörliga professurer motiverades på följande sätt: „I ett litet land med idel fasta platser gestaltar sig valet av vetenskapsmannens yrke som ett hasardspel. En chans erbjuder sig sällan mer än en gång i livet, och om konkurrenten vid den kritiska tidpunkten råkar ha hunnit en hästlängd förut i kapplöpningen, är man tvungen att sadla om och söka sig in på banor, där den föregående utbildningen icke är till någon större nytta. Denna olägenhet har vid Helsingfors universitet i någon mån mildrats genom inrättandet av åtskilliga personliga extra ordinarie professurer“. (Årsskrift I, sid. 94).

heter av betydelse, allt detta för övrigt sett under den ytterst egendomliga synvinkel, som gives av våra språk-, ras- och historiska förhållanden och som borde kunna öppna mycket fängslande perspektiv. — — — Men av allt detta skulle behövas en syntes: den bör än så länge vara lättare att göra hos oss än i länder med äldre kultur, och den fordrar att göras därför, att allt detta hänger så nära ihop med just den allmänna kulturutvecklingen.“¹

Också andra humanistiska vetenskaper förordades till upptagande på programmet. Förslagen gällde än någon enskild vetenskap, än någon kombination av flera. Man nämnde allmän historia, konsthistoria, estetik, pedagogik, samhällslära.

Ofta finner man den humanistiska grundplanen framträda vid sidan av något annat uppslag, framställt i kompromiss-syfte. Så framlämnades av professor F. Gustafsson vid mötet den 27 jan. ett förslag, som innehöll element av alla de tre huvudriktningarna, den humanistiska dock främst. Professor I. A. Heikels förslag omfattade följande sex professurer: 1. nordisk historia och arkeologi, 2. nordisk filologi, 3. skandinavisk och allmän litteraturhistoria, 4. statskunskap och förvaltningsrätt, 5. nationalekonomi och statistik, 6. filosofi och sociologi.² Docenten von Törne ansåg, att akademien ej borde begynna, förrän detta kunde ske med sammanlagt 10—20 professurer, fördelade på en humanistisk och en naturvetenskaplig fakultet.³ En författare i Studentbladet föreslog upprättandet av en filosofisk fakultet med tvenne sektioner enligt följande plan: svenska språket, svenska litteraturens historia, historia, filosofi, samt matematik, fysik, kemi, geologi.⁴

¹ Nya Argus, mars 1917.

² D. Pr:s enquête, 7 febr.

³ D. Pr:s enquête, 13 mars.

⁴ Magister K. Rob. Wikman; förslaget överensstämmer som synes fullständigt med akademiens sedermera fixerade grundplan för tvenne av fakulteterna. — Av personer, vilka utslutande eller företrädesvis uttalade sig för humanistiska vetenskapers upptagande på akademiens program, må framhållas utöver

Utöver de motiv, som tidigare nämnts för de humanistiska vetenskapernas upptagande i akademiens grundplan, framställdes såsom en viktig omständighet, att de vid förverkligandet hörde till de billigaste, i det att för dem erfordrades blott professorslönen, föreläsningrum och något anslag för bibliotek. Ett skäl, som tillmättes större betydelse, var, att upptagandet av de humanistiska ämnena borde ske omedelbart vid akademiens grundande; om det uppsköts, var risken stor, att det ej längre funnes rum och resurser disponibla för dem, med de stora krav på utvidgning åt alla håll, som givetvis måste förutses.

Mot att de humanistiska vetenskaperna skulle upptagas främst på akademiens program riktades en del invändningar, trots de allmänt erkända starka skäl som anfördes till deras försvar. Bland naturvetenskapsmän var man ingalunda benägen att vid avvägandet av det relativa värdet mellan humanism och realism låta vågskålen sjunka till fördel för humaniora. Men framför allt anförde man till förmån för det naturvetenskapliga programmet vissa konjunkturskäl. Man ansåg, att Åbo akademi med ett humanistiskt program endast komme att fördubbla en redan bestående undervisning, utan att samtidigt till den lärda banan draga ett större antal studenter än tidigare, medan naturvetenskaperna erbjödo större utsikter i sistnämnda hänseende. Även framhölls, att det för tillfället fanns större utsikter att på matematisk-naturvetenskapligt håll vinna krafter för en fullständig studielinje, medan de humanistiska ämnena voro mindre lyckligt ställda i fråga om disponibla representanter.

de ovan nämnda bankdirektör Felix Heikel, magister Otto Andersson, kyrkoherden Konrad Ahlman.

Donatorerna uttalade icke sin mening i frågan om akademiens program. Det är dock känt, att de humanistiska ämnena bland de förnämsta donatorerna åtnjoto stora sympatier.

Inom de diskuterande kretsarna i och utom akademikommittén förekom från början en grupp, för vilken de matematisk-naturvetenskapliga vetenskaperna trädde i främsta rummet.

Om vi söka göra oss reda för de skäl, på vilka denna meningsriktning stödde sig, finna vi dessa vara av tre olika slag.

I första rummet nämndes ifrågavarande vetenskapers värde ur allmän kulturell synpunkt såsom skäl för deras upptagande framom andra. Man ville göra gällande, att kulturens tyngdpunkt genom den moderna utvecklingen flyttats över åt det matematisk-naturvetenskapliga hållet. Det väldiga uppsving, naturvetenskaperna och de på dem byggda tekniska disciplinerna tagit, och det andliga och materiella framåtskridandets nära beroende av dem hava — sades det — fört fram dessa vetenskaper i kulturintressenas förgrund, och såsom kulturbärare uthärda de väl en tävlan med de i stort sett mera retrospektiva humanistiska vetenskaperna, så framt de ej redan kunna anses hava övertagit ledningen. Genom att till grund för akademien lägga enbart den humanistiska bildningsformen kunde man vedervåga, att rörelser, som framväxa ur djupet av samtidens andliga liv, bleve för densamma främmande, och att det hela kunde lämnas stående på ett sidospår, medan den nya kulturens tåg drog fram på en annan bana.¹ „På naturvetenskaperna bygger redan och skall i framtiden i än högre grad den bildades världsbild byggas, och dock är i naturvetenskapligt hänseende i vårt land allmänheten betydligt mera efterbliven än i humanistiskt. Den som sökt granska vår kulturhistoria och vårt kulturliv under synpunkten av idéernas invandring, måste väl instämma i, att de stora naturvetenskapliga idéerna hittills behövt avsevärt längre tid för att nå oss än de humanistiska, kanske mest därför, att för de naturvetenskapligas anammande en grundligare skolning och mera personlig självverksamhet fordras.“²

¹ Jämf. prof. S. Johanssons uppsats i Årsskrift I sid. 79.

² Rolf Witting: Nya Argus, 16 febr. 1917.

Den matema-
tisk-natur-
vetenskapliga
meningsrikt-
ningen.

Man framhöll även, att den utomordentliga vikten av naturvetenskapliga studier ej i vårt land inskräpts såsom fallet varit t. ex. i vårt västra grannland, där ej endast insikt vunnits om de nämnda vetenskapernas betydelse för den moderna kulturen överhuvud utan även denna insikt gjorts levande och lett till kraftiga åtgärder från samhällets sida i och för hela samhällets materiella uppsving. Särskilt synes världskriget hava tillfört den kemiska vetenskapen ett i oanad grad tillväxande intresse, till följd av den utomordentliga verksamhet, som utvecklats av Tysklands kemister och kemiska industri, utan vilkas hjälp vid framställandet av förnödenheter och ersättningsmedel landet efter importens avstängande varit förlorat redan efter några månaders krig. Det är känt, att Tysklands motståndare så fort ske kunde följde tyskarnas föredöme.

I vilken mån uppsvinget inom åtskilliga naturvetenskaper, främst kemien, måste komma att efter kriget påverka förhållandena runt hela världen, därom kunde redan nu antydningar göras, burna av den personliga övertygelsens värme.¹

Med stöd av nyssnämnda argument gjorde man således gällande, att de matematisk-naturvetenskapliga disciplinerna genom sin utvecklingskraft vore av högt värde för den blivande akademien. Man kunde, utgående från en duglig kombination av grundläggande discipliner, söka utveckling i riktning mot de bio-

¹ Vid ett av Stockholms högskoleförenings möten 1917 höll professor Svante Arrhenius ett föredrag över ämnet: Det moderna samhällets behov av naturvetenskaplig forskning. Prof. A. slutade föredraget med följande ord: „De studerande, som nu vilja utbilda sig i utlandet, komma ej att från ententeländerna resa till Tyskland, utan de komma att i stor utsträckning söka sig till de neutrala länderna. Även Skandinavien och särskilt Sverige, framför allt dess huvudstad, kommer att få sin del av denna rörelse. Vi kunna draga den allra största nytta därav, om vi ej försumma det gynnsamma tillfället. Det måste anses som en stor lycka, att vi nu hålla på att i hög grad förbättra vår Tekniska högskola, men det är också nödvändigt, att vi göra något, för att de rena naturvetenskaperna måtte få en förbättrad ställning. Detta är en verklig livsfråga för vårt land.“

logiska eller medicinska vetenskaperna eller i annan riktning mot en teknisk fakultet, som vore lätt att assimilera med en väl vald utgångsposition.

För det tredje ansåg man, att det ur undervisningssynpunkt var lämpligast för akademien att göra början med de matematisk-naturvetenskapliga ämnena. Visserligen skulle även deras uppdragande dubblera förefintliga utbildningsmöjligheter, men man tyckte sig kunna påstå, att detta kunde ske utan menliga följder på grund av det överskott i tilloppet av svenska studerande, som tydligen rådde inom fysisk-matematiska sektionen vid Helsingfors universitet, ådagalagt redan därigenom, att mången studerande i månader eller terminer var hänvisad att vänta på arbetsplats vid laboratorier eller andra inrättningar.¹ Att en föreslagen matematisk-naturvetenskaplig fakultet dessutom skulle draga till sig studerande, som ärnade utbilda sig för tekniska värv, ansåg man högst troligt.

På grundvalen av de principer, som ovan framställts, uppgjordes en del förslag till akademiens första gestaltning med begynnelse såsom en matematisk-naturvetenskaplig institution. Det mest detaljerade framställdes av doktor Rolf Witting i Nya Argus och omfattade följande professorer: matematik, fysik, kemi, astronomi, geologi, zoologi, botanik och geografi, alltså en grupp av åtta lärostolar, representerande flera olika studielinjer. Beträffande zoologien ställde sig dr. W. tvekande i valet mellan allmän zoologi och biologi eller ärftlighetsforskning såsom speciell disciplin. Såsom en av de många omständigheter, vilka enligt dr. Wittings

¹ I en undersökning, publicerad i Årsskrift I, påvisade prof. S. Johansson, att i genomsnitt halva antalet av alla nyinskrivna manliga svenska studenter skriva in sig i fysisk-matematiska sektionen vid Helsingfors universitet. Under åren 1914—16 inskrev sig i historisk-filologiska sektionen omkring en sjättedel av de nyanmällda.

åsikt talade för hans förslag, nämndes tillgången på ypperliga lärarkrafter för professurernas besättande.¹

Redan tidigare hade i samma tidskrift ingått ett mindre omfattande förslag i matematisk-naturvetenskaplig riktning, uppgjort av docenten Karl F. Lindman. Det upptog ämnena matematik, fysik och kemi såsom ordinarie professurer, samt zoologi och botanik såsom extraordinarie. Denna sammanställning av undervisningsämnena skulle omedelbart erbjuda en fullständig studielinje för de studerande och dessutom tillfälle till avläggande av medikofilexamen med möjlighet att fortsätta studierna i Helsingfors. För senare utvecklingsstadier tänktes ett tillskott av teknisk fackundervisning samt ekonomiska och humanistiska lärostolar, varjämte grunden till en medicinsk fakultet tänktes lagd genom lärostolarna i zoologi och botanik.²

I Finsk Tidskrift framställde professor Ossian Aschan ett akademiprogram av väsentligen matematisk-naturvetenskapligt innehåll, dock med hänsyn även till andra meningsriktningar. Förslaget omfattade följande ämnen: matematik, kemi, fysik, geologi och mineralogi, svenska, arkeologi, nationalekonomi; dessutom en personlig professur.³

Den matematisk-naturvetenskapliga meningsriktningen företrädades inom akademikommittén främst av adjunkten Severin Johansson, som till mötet den 27 januari utarbetat ett referat, i vilket utan närmare preciserande av ett program föreslogs: „att Åbo akademikommitté, om den redan nu vill enas om, huru akademien skall börja sin verksamhet, ville besluta

a) att icke planlägga en fackskola;

b) att icke grundlägga en enbart för vetenskaplig specialforskning avsedd akademi;

¹ Nya Argus, febr. 1917.

² Nya Argus, jan. 1917.

³ Finsk Tidskrift, mars 1917.

c) att vid akademiplanens förverkligande ordna saken så, att de matematisk-fysiska vetenskaperna genast företrädas;

d) att studierna i dessa läroämnen dels inriktas mot en vetenskaplig examen, dels mot bibringandet av de insikter, som erfordras för fortsatta tekniska studier;

e) att såsom överbyggnad till den genom de matematisk-fysiska vetenskaperna påbegynta allmänna studieavdelningen sammanföras i varje fall de tekniska vetenskaper, vilka äga betydelse för landets industriella utveckling.“

Doktor Johansson fick tillfälle att i en för den första årsskriften avfattad uppsats utveckla sin ståndpunkt. I denna uppsats föreslogs en begynnelse på två linjer, under kompromiss med den humanistiska meningsriktningen.¹

Från början framträdde idén om anordnandet av teknisk högskoleundervisning vid Åbo akademi i samband med strävandet att till ett helt förena olika högre undervisningsuppgifter. Såsom närmaste centrum för den tekniska undervisningen nämndes en teknisk fakultet.²

Teknisk
undervisning.

Behovet av högre teknisk undervisning på svenskt språk hade länge förnummits. Alltsedan Tekniska högskolan i Helsingfors i huvudsak blev förfinskad hade frågan varit starkt aktuell. Genom beslut av den 25 november 1916 hade ett antal svenska industrimän och tekniskt intresserade personer över hela landet skridit till åtgärd för sammanbringandet av nödiga tillgångar enligt följande program och motivering:

¹ Årsskrift I, sid. 78 ff. — Bland dem, som inom akademikommittén understödde tanken, att matematisk-naturvetenskapliga ämnen borde upptagas vid akademiens begynnelse, må nämnas professorerna M. G. Schybergson och Carl von Bonsdorff, bankdirektör Emil Schybergson och magister Svante Dahlström.

² Jämför „Akademiska uppslag“, varest akademiprogrammet uppställts med fyra fakulteter: en teknisk, en ekonomisk, en matematisk-naturvetenskaplig och en humanistisk.

„Såsom känt befinner sig den svenska kulturen i Finland på många områden i ett hotat läge. Detta är icke minst fallet beträffande den högre tekniska undervisningen på svenskt språk.

För betryggande av denna undervisning hava undertecknade därför beslutat att stifta en fond, vars räntor i framtiden skola användas för detta ändamål. Tillsvidare skola de influtna medlen förvaltas av en interimbestyrelse. — — — — —

Angående fondens framtida förvaltning och densamma rörande bestämmelser skola delägarne besluta å ett gemensamt möte, som interimbestyrelsen äger sammankalla, så snart förhållandena i landet åter blivit normala. För detta möte bör interimbestyrelsen även framlägga förslag till slutlig organisation av detta företag.

Beroende av fondens storlek borde dess medel främst disponeras för något av nedan angivna ändamål, nämligen:

1:o) bidrag till en teknisk fakultet eller till enskilda professorer i tekniska ämnen vid en blivande svensk akademi i Finland, eller

2:o) bidrag till en teknisk avdelning vid en eventuell merkan-til-teknisk högskola, eller

3:o) upprättande av en fristående svensk teknisk högskola, vilket måste betraktas som detta arbetes slutmål, om tillräckligt kapital därför i en framtid samlats. — — — — —¹

Förefintligheten av detta initiativ blev inom kort bekant inom akademikommittén, och man uttalade förhoppningen, att samarbete skulle komma till stånd. Efter det enskilda underhandlingar inletts, insände fondens interimbestyrelse till akademikommittén fondens stadgar jämte följande skrivelse:

¹ Såsom en av initiativtagarna till denna fond må nämnas chefen för Hydrografiska byrån i Helsingfors, doktor Edvard Blomqvist.

„Till Åbo akademikommitté.

Undertecknade, medlemmar av Styrelsen för 'Fonden för högre teknisk undervisning på svenskt språk', bedja härmed att till Åbo akademikommitté få framföra följande:

Såsom av medföljande bestämmelser för ovannämnda fond närmare framgår, är densamma stiftad för att stöda den tekniska högskoleundervisningen på svenskt språk, i fall en sådan högskoleundervisning kan fås till stånd i en eller annan form.

Enligt vad vi hört uppgivas, föreligger ett förslag att i samband med den blivande akademien i Åbo inrätta en teknisk fakultet. I anledning härav vilja undertecknade som sin åsikt uttala, att, i fall en teknisk fakultet fås till stånd i Åbo, alla planer på inrättandet av en svensk teknisk högskola på annan ort i Finland borde förfalla. I sådant fall borde även räntorna å den av undertecknade förvaltade fonden komma den tekniska högskoleundervisningen i Åbo till del.

Slutligen vilja vi uttala förhoppningen, att en fysisk-matematisk sektion så fort som möjligt måtte inrättas vid Åbo akademi såsom en grund för den tekniska undervisningen.

Helsingfors, den 20 april 1917.

Edv. Blomqvist.

Alb. Lindsay von Julin.

E. Indrenius.

John Stenberg.

Gustaf Zitting.“

Något avgörande företogs visserligen ej vid det sammanträde, där skrivelsen föredrogs,¹ men man kunde konstatera, att opinionen inom kommittén rörde en tydlig benägenhet för samarbete med fondens bestyrelse, varigenom konturerna för den blivande akademien i viss mån klarnade.

Ett bestämt yrkande, att de i Åbo förefintliga högskoleplanerna skulle omläggas med en teknisk fackskola som närmaste mål,

¹ Den 25 april 1917.

uttalades i tvenne uppsatser i Åbo Underrättelser av ingenjör Berndt Grönblom, som kraftigt påvisade, att vårt land lider brist på tillräckliga tekniskt och kommersiellt-tekniskt utbildade krafter, som kunde gjuta liv i alla de slumrande möjligheter, vårt land faktiskt äger med avseende å industriellt och ekonomiskt uppsving. För att råda bot på detta missförhållande och för att skapa den solida ekonomiska grund, på vilken kulturen i sista hand bygger, borde en väl sammanställd och av goda yttre anstalter gynnad teknisk högskoleinrättning skapas, särskilt som Tekniska högskolan i Helsingfors i flere avseenden ej står på höjden av sin uppgift. I samband med detta vitala svenska bildningsbehov berördes även önskvärdheten av en svensk handels-högskola eller ekonomisk fackskola vid den blivande högskoleinstitutionen i Åbo. Någon preciserad plan för förverkligandet av de uttalade önskningsmålen framlade författaren emellertid icke.¹

Dessa uppsatser väckte, icke minst på grund av tidpunkten för sitt framträdande, ett rätt stort uppseende. De ledde även till livligt meningsutbyte med argumentering för och emot. Den föreslagna tekniska undervisningens betydelse med hänsyn till vår svenska nationalitets läggning och tillvaratagandet av dess anlag framhölls ofta energiskt och värtaligt. Oavsett akademiens ideella uppgift „ligger en annan sådan däri, att dess undervisning skall bliva särskilt fullödigt och givande även på sådana områden, som tillgodose välståndets och överhuvud det ekonomiska livets utveckling inom de folklager, vilka vid densamma inhämta en härpå riktad undervisning. Intresse för praktiska uppgifter i livet, sinne för industriell och handelsekonomisk samt uppfinnarverksamhet äro säregna i synnerhet för vår folkgrupp, liksom för dess närmaste stamförvanter i väster bortom havet.“²

¹ Behovet av en svensk teknisk högskola, Åbo Underrättelser, 25 nov., 3 dec. 1916.

² O. Aschan: Årsskrift II, sid. 45.

Emot de tekniska projekten gjordes givetvis alla de anmärkingar, som framställdes emot inrättandet av en fackskola överhuvudtaget.

Det tekniska intresset omfattades emellertid snart väsentligen av den matematisk-naturvetenskapliga meningsgruppen och underordnades denna.

Som ett intressant uppslag, ehuru på grund av åtskilliga omständigheter utan större praktisk betydelse, framträdde kravet på biologiens upptagande i akademiens grundplan. Biologi.

Den ledande synpunkten för de biologiska intressenas främste bärare, doktor Lars Ringbom, synes hava varit akademiens hävdande såsom vetenskaplig institution; undervisningskravet trädde i andra rummet. Vid uppgörandet av akademiens första plan manade många omständigheter till en koncentration, som skulle möjliggöra senare utveckling i olika riktningar. Vid valet av de vetenskaper, som kunde tänkas utgöra grunden för alla andra, kom doktor Ringbom till sammanställningen filosofi-biologi-matematik. Genom ett framväxande, genom en organisk utveckling skulle den blivande högskolan taga gestalt omkring den angivna kärnan.¹

Man synes hava rätt att rubricera ovanrefererade inlägg närmast såsom ett förslag om biologiens upptagande på akademiens program, ty den av dr Ringbom lancerade vetenskapskombinationen vann av skäl, som lätt kunna tänkas, intet understöd. Akademiens upprättande i form av ett forskningsinstitut hade aldrig vunnit medhåll i Åbo, och kombinationen filosofi-biologi-matematik föreföll även för övrigt rätt fantastisk. Vad biologien beträffar hade den funnits upptagen i mer än ett akademiprojekt, städse tillvinnande sig sympatier främst i sin egenskap av framtidsvetenskap („rasbiologi“).

¹ Lars Ringbom: I högskolefrågan, Å. U. 1916; Ännu en gång i akademifrågan, Å. U. 1917; Polemik i Nya Argus.

I tvenne uppsatser i Hbl. kommer dr Hans Buch, efter en förberedande undersökning av den svenska befolkningens behov och av frågan om dess bevarande, till det resultatet, att akademien borde begynna antingen med en fysikalisk-kemisk inrättning, med teknisk överbyggnad, eller ett experimentalbiologiskt laboratorium; och han stannar vid tanken, att det senare alternativet borde föredragas med hänsyn till nödvändigheten av att i tid söka vetenskapligt utgrunda och förekomma den minskning, han tycker sig hava konstaterat hos den svenska befolkningen i vårt land.¹

Att biologien ej på allvar påtänktes för akademiens begynnelse, torde få tillskrivas dess egenskap att vara ett ur undervisnings-synpunkt mindre centralt ämne; även dessutom kunde, enligt en utbredd åsikt, som även understötts av en biologisk expert,² denna vetenskap ej upptagas på programmet, innan lärostolar i botanik och zoologi upprättats. Kravet på biologiens upptagande måste under sådana förhållanden leda till införandet av en hel ny vetenskapsgrupp, för vilken akademiens grundplan ej kunde lämna rum, så länge den med hänsyn till de disponibla tillgångarna måste så starkt begränsas.

Havsforskning.

Ett ännu längre avancerat förslag på samma linje framställdes av författaren, docenten Arvid Mörne.³ Akademifrågans nationella bärvidd erfordrade enligt förslagställaren ett aktgivande på de forskningsområden, som kunde sägas vara särskilt ägnade att uppmärksammas av Finlands svenskar. Ett verksamhetsfält, som av ålder var förbehållet vår kustbefolkning, var havet, ur vilket

¹ Hbl. 17 april och 3 maj 1917. Dr G. Schauman bemöter i samma blad dr Buch, påvisande felaktigheter i de statistiska grunder, på vilka teorien om den svenska befolkningens minskning stöder sig.

² Harry Federley: Den moderna biologiska forskningen och dess uppgifter, Årskrift II, sid. 100 ff.

³ Östsvensk Tidskrift, nr 3, 1917.

tusentals svenskar hämtade sin näring. Havsforskningen borde därför såsom vetenskaplig uppgift av tillika praktisk och nationell innebörd upptagas av Åbo akademi, exempelvis genom inrättande av fasta professurer i hydrografi och havsbiologi.

Idén kan möjligen hava haft någon beröring med det faktum, att oceanografi år 1914 infördes såsom läroämne vid Göteborgs högskola, markerande, efter vad det sagts, Göteborgs transoceania intressen som betydande handels- och sjöfartsstad.

Frågan belystes ingående av magister Nils Hagman¹ och rön-te en viss uppmärksamhet. Då emellertid till grund för förslaget låg övertygelsen, att Åbo akademi borde göras till ett forskningsinstitut utan nämnvärt avseende på undervisningsuppgifter, riktade man emot detsamma — utan att angripa dess värde i och för sig — likartade anmärkningar, som träffat det biologiska uppslaget, och med desto större skäl som havsforskningen låg ännu längre från de centrala vetenskaper, man tänkte sig lämpligare kunna konstituera akademiens begynnelse. Såsom en framtidsuppgift, skådad av en skalds fantasi och även vid tillfälle ägnad praktiskt förverkligande, antecknades havsforskningen till minnes. —

Tvenne vetenskaper, som rön-te större understöd, än vad ur diskussionen uttryckligen framgår, voro astronomi och geografi. Uppenbart var, att astronomiens upptagande på programmet skulle inom akademiens matematisk-naturvetenskapliga ämnesgrupp medföra dels en ny självständig studieriktning, dels ett ämne av stor kompletterande betydelse för naturvetenskapliga studier i allmänhet. Likaså var det uppenbart, att geografin såväl ur allmänt bildande som studiesynpunkt skulle tillföra fakulteten en bety-

Astronomi;
Geografi.

¹ Östsvensk Tidskrift, 10, 25 mars 1917. — Man anmärkte även mot detta förslag, att havsforskningen i någon mån redan var tillgodosedd genom den byrå för biologiska och hydrografiska havsundersökningar, som enligt en internationell plan redan länge arbetat i Helsingfors.

dande ackquisition, samt vara användbar även såsom komplettering till eventuellt upptagna ekonomiska undervisningsämnen.¹

En invändning, som gjordes emot upptagandet av naturvetenskaper överhuvud, var, att sådana skulle erfordra större kostnader än andra ämnen till följd av behovet av laboratorier och institutioner. Från humanistiskt håll gjorde man även gällande, att de trots allt ej vore att likställa med de humanistiska vetenskaperna såsom samlingspunkter för nationell kultur. Försvaret gick därför ut på att visa, att laboratorier och institutioner ingalunda till en början behövde sluka alltför betydande summor, och att det naturvetenskapliga elementet vore alltför fast rotat i samtidens bildningsliv överhuvud, för att vid Åbo akademis uppställande kunna förbigås.

Den statsvetenskapliga meningsriktningen.

Förslaget om statsvetenskapliga discipliners upptagande på akademiens läroplan går tillbaka till rätt tidiga stadier av diskussionen. Tanken på det ekonomiska livets upparbetande så att säga på teoretisk väg framfördes med största livlighet av sina speciella anhängare, vilka önskade, att den blivande akademien framför allt skulle beakta synpunkter av detta slag. Endast då kunde enligt deras mening högskolan få verklig betydelse för vårt samhälle, när den gjorde sig till tolk för de strävanden, som utgjorde samhällets bärande idéer. Ur denna synpunkt borde de ekonomiska vetenskaperna nödvändigt upptagas i högskolans plan. En energisk, kunnig och tidens krav vuxen köpmannakår framställ-

¹ Man tänkte sig ursprungligen geografin såsom ett naturvetenskapligt ämne. Sålunda hävdade man dess vetenskaplighet från naturvetenskaplig synpunkt, men avsåg förmodligen samtidigt att underkänna dess även annars ofta bestridda vetenskaplighet som humanistisk disciplin. Uti en insänd uppsats i Å. U. 7 maj 1917 brytes emellertid en lans för ämnets representerande vid akademien, närmast under formen kulturgeografi.

des såsom ett av de främsta behoven i Åbo, hela vårt kulturliv borde uppbyggas på en fast ekonomisk bas.¹

Vid mötet den 12 januari 1908 hade professor F. Gustafsson framkastat och rätt utförligt motiverat förslaget att efter en begynnelse med humanistiska ämnen så småningom utveckla akademien till en statsvetenskaplig fakultet, inom vilken alltså såväl ekonomiska som en del behövliga juridiska vetenskaper skulle vara representerade. I huvudsak understöddes förslaget av professor Ernst Estlander, som uttalade tanken, att den blivande akademien skulle omfatta en humanistisk fakultet och en fakultet för samhällsvetenskap, ekonomiska ämnen och några juridiska fack.

„Vi stå på tröskeln till en ny tid — sades det i en synnerligen väl skriven insänd uppsats i Åbo Underrättelser² — som skall karakteriseras genom ett omfattande nydaningsarbete. Skola vi stå beredda härför, skola vi kunna följa utvecklingen i kulturländerna och icke förbliva stående på en föråldrad ståndpunkt, så måste intresset för samhällsfrågor väckas, samt kunskap om statsbyggnadens konstruktion och de viktigaste företeelserna inom densamma befrämjas genom planmässig undervisning. Med avseende härå anse vi, att den första sektion, som upprättas vid den nya akademien i Åbo, bör omfatta sociala vetenskaper.“ Tog man akademiens uppgift ur den svenska befolkningens synpunkt, hänvisade artikelförfattaren åter till det av honom föreslagna statsvetenskapliga programmet: „det är vad den svenska befolkningen i Finland kanske framför allt behöver. Ty det är icke mera inom ämbetsverken, utan i de fria yrkena, inom handeln, industrien och jordbruket, som tyngdpunkten av dess verksamhet faller. Det är såsom affärsmän och industriidkare i städerna, såsom disponenter och ingenjörer i fabriker, såsom kommunalmän och ledare av större jordbruk, som den svenska befolkningen numera arbetar.“

¹ Kulturfond för Åbo, sid. 18.

² Medborgare: Till frågan om högskolans organisation, Å. U. 13 febr. 1917.

Bibliotekarien Georg Schauman inledde årets kampanj i Nya Argus med en uppsats, vari föreslogs, att akademien skulle få karakteren antingen av en naturvetenskaplig högskola med strängt vetenskaplig uppgift eller en handelshögskola av högsta typ; den förra ansågs förnämre, den senare behöfligare. I artikeln anfördes exempel från de på fullt vetenskaplig grund fotade handelshögskolorna i Tyskland, särskilt „Akademien för social- och handelsvetenskaper“ i Frankfurt a. M., som i oktober uppgått i det därstädes upprättade universitetet. Akademien var såväl en handelshögskola som en fortbildningsanstalt för förvaltningstjänstemän, jurister, ingenjörer och lärare vid elementarläroverken.

Man åberopade gärna den svenska befolkningens utpräglade anlag och håg för ekonomisk verksamhet på handels, industriens, sjöfartens och jordbrukets områden och gjorde gällande, att Åbo akademi, som främst hade affärsmäns uppoffrande intresse att tacka för sin tillkomst, icke borde ställa sig främmande för ekonomiska strävanden. Efter att hava utvecklat denna tankegång fortsätter professor Arthur Rindell: „Beträdandet av dylika positioner erbjuder fördelen att kunna samla alla våra krafter — — —. Dessutom skola vi genom den kraftiga insats vi samtidigt göra i vårt lands allmänna kulturarbete även kunna göra anspråk på respekt och måhända erkännande från dem, som stå på sidan om våra strävanden“.¹

Trots den obestämda begränsning man i åtskilliga uttalanden gav detta lärområde, framgår det med klarhet, att själva den vetenskapliga riktning, man ville inleda, var något för finländska förhållanden nytt och betydelsefullt. Vill man definiera den samma så, att den åsyftade vissa ekonomiska och juridiska discipliner jämte det svårödlade gränsområdet mellan dem, så träffar man sannolikt sanningen närmast. Strävandet har i Norden väl

¹ Akademikommitténs protokoll 27 jan. 1917. — Jämf. även Felix Heikels uppsats i Hbl. 4 mars 1917.

ett parj decenniers hävd och har i praktiken avsett utbildandet av krafter till åtskilliga poster inom samhället, staten, kommunen och enskilda företag, där kunskapselement av såväl ekonomisk som juridisk karakter erfordras i en för de olika ändamålen lämpad sammansättning. Universitetet av gammal typ kunna ej tillfredsställa behovet på grund av att, utom annat, fakultetsgränsernas stramhet hindrar sammanförandet av här ifrågakommande vetenskaper inom en och samma examensplan. I Sverige har man länge arbetat för uppställandet av en statsvetenskaplig examen, såsom parollen fixerats. På uppdrag av regeringen utarbetades av tre sakkunniga, Hj. L. Hammarskjöld, S. J. Boëthius och Eli F. Heckscher, ett betänkande „om inrättande av en statsvetenskaplig examen“, tryckt i Stockholm 1910. Genomförandet av den ifrågasatta examen synes emellertid uppehållits av svårigheter från universitetens sida.¹

Hos oss har man på finskt håll flera gånger bragt saken på tal.

I akademidiskussionen framträda dessa idéer merendels i en viss förening med planerna på ekonomisk fackskoleundervisning, men de framföras även någon gång medvetet och direkt. Av praktiska skäl upptagas alla hithörande förslag i ett sammanhang.

Bland de i statsvetenskaplig riktning framställda detaljerade förslagen framträder främst det uppslag, som framlades av pro-

¹ Ur beredningskommitténs betänkande må anföras följande uttalande om en statsvetenskaplig examens uppgift i vårt land: „Beskaffenheten av vårt universitets juridiska ämbetsexamina, vilka likasom den därtill hörande undervisningen äro avpassade efter statens behov av tjänstemän vid rättsskipningen och administrationen, gör dock, att behovet av en enkom uppställd statsvetenskaplig studielinje hos oss, likaväl som i Sverige, är starkt kännbar. Personer, som verka på ledande poster i samhället, såsom lantdagsmän, kommunalmän, affärsmän och industriidkare på högre stadier, publicister m. fl., vore i hög grad tjänliga av fast sammanslutna och utan onödig tidsutdräkt förvärvade kunskaper om staten och dess funktioner. De härtill hörande studierna omfatta olika juridiska, humanistiska och matematiska discipliner, och det ligger i öppen dag att deras behov en gång måste tillfredsställas“.

fessor Arthur Rindell vid akademikommitténs sammanträde den 27 januari 1917. Detta förslag som sammanförde tvenne ämnesgrupper inom den skizzerade akademiplanen — en avdelning för en rent statsvetenskaplig ämneskombination och en för tekniska uppgifter (skogsprodukternas mekaniska och kemiska bearbetning) — byggde på ett konsekvent fasthållande av tvenne grundprinciper, den ena att upptaga vetenskaper, vilka öppna nya vägar till ledande platser inom landets ekonomiska och sociala liv enligt ovan berörda synpunkter, den andra att välja dessa vetenskaper så, att de fyllde luckorna i den bestående högskoleundervisningen med därtill hörande vetenskaplig forskning. En ytterligare koncession gentemot kraven från Helsingfors innebar den föreslagna formen för planens högskolemässiga genomförande: inom samtliga vetenskaper skulle erbjudas endast specialundervisning för studerande, som dels genomgått ett par års förberedande studier inom juridiska fakulteten vid Helsingfors universitet, dels samma tids förberedande kurser vid Tekniska högskolan.

Denna väl genomtänkta plan förutsatte inom den förstnämnda avdelningen följande fyra professurer: statistik, bank- och försäkringsväsende, kommunalrätt och kommunalpolitik, socialrätt och socialpolitik, och dessutom ett antal lektorat.

Inom den senare avdelningen föreslogos professurer i forstlig encyklopedi, forstligt ingenjörsväsende, maskinlära och mekanisk teknologi, teknisk kemi och kemisk teknologi, dessutom åtminstone fyra lektorat.

Av intresse är att följa med den utveckling professor Rindells plan genomgick under den vidare diskussionen.

Den kritik, som riktade sig mot planen, synes hava träffat såväl de tvenne grundprinciperna som sättet för deras genomförande i praktiken. Den starkt specialiserade undervisningen rubricerades som fackskola, vilket i mångas ögon utdömde hela planen. Särskilt kände sig humanismens förespråkare illa berörda

av bristen på de enligt deras tanke viktigaste ämnena. Från naturvetenskapligt håll kunde göras gällande, att de tekniska vetenskaperna utan naturvetenskapligt underlag komme att hänga i luften.

Med hänsyn till den yppade kritiken och nödvändigheten av en kompromiss åtminstone med en av de konkurrerande meningsriktningarna verkställde professor Rindell en omarbetning av sitt förslag och framlade resultatet i akademikommitténs första årskrift. Han kom här, efter många intressanta förberedande resonemang och särskilt stödjande sig på det ovan berörda i Sverige utarbetade betänkandet om inrättande av en statsvetenskaplig examen, till följande plan för de åtta professurerna: svenska språket, nordisk historia, nordisk litteraturhistoria, nationalekonomi, statistik, statskunskap, allmän och speciell privaträtt, förvaltningsrätt.

Detta i proportionerna fasta och i detaljerna klara program spelade sedan en betydande roll i diskussionerna inom beredningskommittén, som i stort sett byggde på detsamma för den statsvetenskapliga avdelningens vidkommande.

Vid akademikommitténs sammanträde den 27 januari framfördes ett, av direktorn för Högre svenska handelssläroverket i Helsingfors, doktor Oscar Rosenqvist, uppgjort förslag till en ekonomisk högskola med fem särskilda studieriktningar, vilket i någon mån byggde på de ovan angivna principerna för en statsvetenskaplig examen; därjämte erbjöd förslaget en detaljerad plan för en fackskola på det ekonomiska området. Förslaget är i dess helhet värt att här bekantgöras.

Ekonomisk
högskola.

EKONOMISK HÖGSKOLA.

A. Allmän studieriktning.

I. Allmän studieriktning. (3-årig). 1) Nationalekonomi. 2) Allmän förvaltningsrätt (jämfte Kommunalkunskap.) 3) Finanslära. 4) Historia. 5) Socialpolitik. 6) Statistik. 7) Språk.	Frivilliga. { Varukunskap. Ekonomisk geografi. Privatekonomi. Bokföring och bilanslära.
- (Här möjlighet till övergång till Alexanders-universitetet).
- Denna studieriktning avsedd bl. a. för tjänstemän (stats- och kommunala) journalister m. fl.

B. Kommersiella studieriktningar.

II. Studieriktning för handel och bank (2-årig). 1) Nationalekonomi. 2) Allmän privatekonomi. 3) Bokförings- och bilanslära. 4) Handelsräkning och politisk aritmetik. 5) Handelsrätt (juridik). 6) Ekonomisk geografi.	III. Studieriktning för handel och industri (2-årig). 1) Nationalekonomi. 2) Allmän privatekonomi. 3) Bokförings- och bilanslära. 4) Kalkylation och handelsräkning. 5) Handelsrätt (k). 6) Kemi och kemisk teknologi. 7) Mekanisk teknologi.
Frivilliga. { Språk. Historia. Statistik. Varukunskap.	Frivilliga. { Socialpolitik. Språk. Statistik. Ekonomisk geografi.

C. Tekniska studieriktningar.

IV. Studieriktning för pappersteknik (3-årig). 1) Matematik (inledn.). 2) Kemi. 3) Fysik och elektroteknik. 4) Maskinelement och maskinlära. 5) Pappersteknik. 6) Nationalekonomi (k). 7) Bokföring och kalkylation (k).	V. Studieriktning för forstväsende och trävaruhantering (3-årig). 1) Botanik. 2) Virkeslära. 3) Matematik och kalkylation (kubering m. m.). 4) Maskinlära. 5) Sågteknik. 6) Nationalekonomi (k). 7) Juridik (k).
Frivilliga. { Statistik. Virkeslära. Språk.	Frivilliga. { Statistik. Ekonomisk geografi. Bokföring och bilanslära. Språk.

Allmänna föreläsningar för B och C: Kulturhistoria, Åbo stads historia, Kemi. Svenska språket m. fl. k = kort kurs.

Under diskussionen den 27 januari understöddes av en del talare livligt såväl professor Rindells som doktor Rosenqvists förslag, vilka befunnos hava många beröringspunkter.¹

Av uttalanden, som därefter sågo dagen inför offentligheten, framstår bankdirektör Felix Heikels flere gånger tidigare berörda uppsats i Huvudstadsbladet såsom en synnerligen vederhäftig exponent för strävandet att tillgodose de statsvetenskapliga studierna; i detsamma förordades lärostolar i följande vetenskapsgrenar:

¹ Bland medlemmar av akademikommittén, som anslöto sig till den statsvetenskapliga meningsriktningen, ensam för sig eller i kombination med annat, må nämnas professor Carl von Bonsdorff, universitetssekreteraren friherre Tor Carpelan och bankdirektör Emil Schybergson.

national- och privatekonomi samt statistik, med särskilt avseende å handel, industri, sjöfart, jordbruk, bank- och försäkringsväsen;

statsrätt eller statskunskap, finanslära, sociologi och socialpolitik, kommunalväsen, särskilt dess organisation och utveckling i skilda länder, eventuellt ock andra delar av förvaltningsrätten; samt de juridiska discipliner, som nära beröra det ekonomiska arbetet, såsom ekonomisk rätt, obligations- och sakrätt m. fl.

Ännu ett detaljerat förslag till Åbo akademis upprättande på statsvetenskaplig grund må här beröras. Det lider intet tvivel därom, att ej detta förslag, om det förverkligats, hade efter noggrann fixering av professurernas läroområden samt med något tillskott eller någon reduktion kunnat giva till resultat en verklig ekonomisk högskola, ej blott en fackskola, som man velat göra gällande. Förslaget omfattade följande elva lärostolar: stats- och samhällslära, stads- och kommunalförvaltning, nationalekonomi, statistik, undervisningsväsende, journalistik, ekonomisk geografi och kommunikationslära, handelns och industriens teknik, bank- och försäkringsväsende, handelns och sjöfartens historia, ekonomisk lagstiftning.¹

Det allmänna intrycket av den statsvetenskapliga meningsriktningens utsikter efter diskussionen blev utan tvivel, att densamma kunde ställa sig vid sidan av de två tidigare med nära nog samma anspråk på berättigande som de. De anförda argumenten voro klara och kraftiga, och utan längre betänkande erkändes det allmänt, att tillkomsten av en statsvetenskaplig forsknings- och studieriktning icke blott skulle innebära ett sakligt tillskott av största värde för akademien utan även i landets vetenskapliga och kulturella liv införa ett alldeles nytt uppslag.

¹ Medborgare: anf. uppsats i Å. U. 13 febr. 1917.

De invändningar, som gjordes mot den ekonomiska fackskolan, kunde icke träffa kärnan av statsvetenskaper, och likasom anhängarna av den tekniska högskolan anslöto sig till det matematisk-naturvetenskapliga programmet, så skedde en likartad fusion inom det ekonomiska lägret. Man inskränkte sig till uttalandet av förhoppningen, att den statsvetenskapliga fakulteten icke skulle ställa sig avvisande inför möjligheten att i sinom tid få uppbära överbyggnaden av en ekonomisk högskoleavdelning. De starka intressen, som förelågo på detta håll, gjorde, att förhoppningens förverkligande ej ställde sig alldeles osannolikt.

Det återstår nu, att kasta en blick på de uppslag i andra och tredje planet, som självallet uppstodo under en så vidlyftig och långvarig diskussion som den om gestaltandet av Åbo akademi.

Något direkt förslag att med Åbo akademi omedelbart förena en medicinsk fakultet gjordes veterligen icke. Ehuru det upprepade gånger, särskilt i akademidiskussionens tidigare skeden, framhölls, att en medicinsk undervisning på högre stadier rätt väl kunde etableras i Åbo, där länslasarettet och kommuna sjukhuset med deras rätt moderna anstalter kunde erbjuda medicinkandidaterna den nödiga praktiken och där även någon eller några specialuppgifter möjligen kunde tillgodoses, framträdde likväl intet förslag om tillskapande av medicinska professorer vid akademiens begynnelse. Antydningar i denna riktning gjordes väl av anhängarna till det matematisk-naturvetenskapliga programmet, men tillika föreslogs i allmänhet uppskov med förverkligandet, till dess den naturvetenskapliga grunden blivit lagd. Och även i detta fall lekte utbyggnaden i teknisk riktning närmast i hågen.

Medicinsk fakultet.

Som argument emot ett omedelbart upptagande av medicinska vetenskaper och medicinsk undervisning i programmet nämndes företrädesvis de betydande penningtillgångar, som erfordrades för uppgiftens förverkligande, samt svårigheten att på ett tidigt stadium ombesörja en så ansvarsfull och av offentlig kontroll mer än andra beroende uppgift.

Något direkt motstånd mot medicinens upptagande i sinom tid på akademiens program har under sådana förhållanden icke förports. Särskilt syntes den i Årsskrift I publicerade undersökningen angående läkarfrekvensen i vårt land giva stöd för tanken, att akademien en gång kunde fylla viktiga uppgifter i fråga om läkarutbildningen.¹ Den rådande läkarbristen och statens knappa anslag för den medicinska fakulteten vid Helsingfors universitet syntes lämna rum för enskilt initiativ.

Med ett förslag om anordnande av medicinska preleminärkurser avsågs icke någon självständig verksamhet i medicinsk riktning utan främst gagn för hemstadens ungdom och samarbete med det äldre universitetet. Det betonades dock, att dylika preleminärkurser måhända kunde utgöra begynnelsen till en medicinsk fakultet.²

Juridiska vetenskaper.

Orsaken till att de juridiska vetenskaperna i allmänhet rönte föga beaktande vid diskussionen om akademiens planläggning, var den allmänt rådande uppfattningen, att utbildandet av jurister, särskilt juridiska ämbetsmän för statens räkning, knappast vore en omedelbar uppgift för en privat högskola sådan som Åbo akademi, ävensom att den svenska ungdomen på detta område

¹ Frekvensen angavs t. ex. med följande tal för år 1915: Danmark 1 läkare på 1,600 invånare, Finland 1 på 6,000; a. a. sid. 184.

² I detta sammanhang må som en kuriositet erinras om ett förslag, som framställdes i åbobladet Uusi Aura (24 jan. 1917) att av Åbo akademi göra en veterinärhögskola. Att förslaget var allvarligt menat framgår därav, att förslagsställaren var dåvarande medicinalchefen Taavi Laitinen.

hade jämförelsevis begränsade utsikter. Detta ledde — med skäl eller icke — till att statsuniversitetet härvid tillerkändes ett slags monopolställning. En av de ledande idéerna för ordnandet av akademiens blivande verksamhet var ju även, såsom tidigare framhållits, omtanken om den svenska bildade ungdomens utkomstmöjligheter, vilka ansågos för framtiden rätt begränsade på området för vårt statliga liv, med hänsyn till det finska elementets starka uppmarsch. Att denna synpunkt ledde till upptagandet av juridiska ämnen i den mån desamma voro behövlige för den statsvetenskapliga fakultetens uppgifter är en sak för sig.

Det förefaller, som om diskussionen i fråga om Åbo akademis ställning till juridiken stannat vid den av docenten von Törne angivna formeln: „Skulle en juridisk fakultet av en eller annan orsak likväl framdeles visa sig önskvärd, hör ju en sådan till de billigaste och lättast åstadkomna, och erfarenheten från Stockholms högskola synes därjämte visa, att en sådan vid en sidoordnad högskola väl kan fylla sin uppgift.“¹

Någon gång berördes även möjligheten att med akademiens program förena teologiska lärostolar.² Motivet framgår ej uttryckligen, men synbarligen avsågs härmed jämte fyllandet av en genom tradition vördnadsvärd uppgift för universitetet av normaltyp, att motverka bristen på svenska präster. Något understöd att tala om kom emellertid icke denna idé till del under diskussionen. Senare har man gjort gällande, att detta avvisande knappast vore att betrakta som ett principiellt inskränkande av den vetenskapliga uppgiften, ity att t. ex. jämförande religionsforskning mycket väl kunde tänkas ingå inom humaniska fakultetens lärområde.

Teologiska ämnen.

I Dagens Press enquête tangerades även frågan om de teolo-

¹ D. Pr. 13 febr. 1917.

² Carl von Bonsdorff, 27 jan. 1917.

giska studierna, utan att likväl något förslag om deras upptagande gjordes; bristen på svenska präster och de svenska teologiestuderandenas något tillbakasatta ställning vid Helsingfors universitet tjänade såsom utgångspunkter.¹

Högre musik-
undervisning.

Långt efter det den stora akademiskussionens böljegang lagt sig, framträdde i Åbo Underrättelser förslaget att i samband med akademien anordna högre musikundervisning. „Ännu har ingen offentligt framkastat tanken att Åbo akademi, vars pånyttfödelse tack vare sällsynt frikostiga, storsinta donationer i en snar framtid blir en verklighet, genom att upplåta några av sina salar för den musikaliska konstens odling i hela dess rika omfattning skulle rödja upp en ny teg på det hemländska kulturella arbetsfältet, ur vars jordmån kommande svenskspråkiga slakten i vårt land engång skola inhösta rika skördar. Uppammad och omhuldad av Åbo nya akademi skulle en estetisk musikfakultet eller ett konservatorium i hennes hägn och vård bliva en värdig adoptivsyster till Musikaliska sällskapet i Åbo, som, instiftat av Franzén, Porthan och Tengström under den minnesvärda tid, då kulturens morgourodnad grydde över vårt land, så nära sammanfaller med Per Brahes akademi.“²

Förslaget framkallade någon diskussion och kombinerades med de på en del håll omfattade strävandena att vid tillfälle få estetiken och konsthistorien, eventuellt även folkdiktsforskningen representerade vid akademien, åtminstone genom docenturer. Man återopade bl. a. förekomsten vid Helsingfors universitet av en docentur i musikens teori och historia och påvisade, att vid universitetets bibliotek inrättats en musiksamling, vilket exempel kunde följas även vid akademibiblioteket i Åbo.

¹ P. O. v. Törne: D. Pr. 13 febr. 1917.

² Uno Lindström, Å. U. 25 nov. 1917.

Åbo akademikommitté förfogade vid vårens inbrott år 1917 över den stora diskussionens hela material. De åsikter, som inom kommittén framstälts vid mötet den 27 januari, hade utvecklats och fördjupats. Man uttalade allmänt, att en förlängning av meningsutbytet icke mer var påkallad. Diskussionen i tidningar och tidskrifter hade gjort sitt, arbetet borde föras in på undersökningens fastare mark. Det som återstod var en sakkunnig och objektiv beredning av det föreliggande problemet i dess helhet.

Beredning av
akademi-
frågan.

Denna beredning hade visserligen redan långt tidigare föreslagits. Protokollet av den 22 juli 1916 utvisar, att röster redan då höjts för att få de olika högskoleformerna närmare undersökta och beredningsarbetet inlett. Förslaget bordlades och upptogs till förnyad behandling den 15 december, då akademikommittén emellertid kom till det resultatet, att den önskade diskutera frågan i grund, innan den ville fatta beslut om att tillsätta den föreslagna kommittén och bestämma dess arbetsuppgifter.

Under sådana omständigheter sammankallades akademikommittén till möte den 25 april, och frågan om akademiproblemets beredning genom den föreslagna kommittén upptogs ånyo.

„Åsikterna brötos mot varandra — säger protokollet — såväl i fråga om akademiens ämnesval samt dess vetenskapliga program och undervisningsuppgift, som i fråga om den föreslagna beredningskommitténs uppdrag och medlemsantal. Under det en del talare ansågo, att kommitténs uppgift borde begränsas till de vetenskapsgrupper, vilka vid mötet och under den offentliga diskussionen livligast understötts: den matematisk-fysiska, den humanistiska och den statsvetenskapliga, höll flertalet för, att beredningskommittén borde få undersöka frågan i hela dess vidd, vilket vore ägnat att mindre binda akademikommittén vid ett i förtid antytt program.“

Beredningskommittén och dess betänkande. Härefter beslöt man att tillsätta kommittén. I denna invaldes följande tio personer: professor Arthur Rindell, adjunkten Severin Johansson, bankdirektör Emil Schybergson, bankdirektör Felix Heikel, kommerserådet Ernst Dahlström,¹ professor Ossian Aschan, professor Carl von Bonsdorff, professor Wald. Ruin, professor Hugo Pipping och magister Svante Dahlström; dessutom skulle „Fonden för högre teknisk undervisning på svenskt språk“ anmodas att utse en representant i kommittén.

Kommitténs instruktion avfattades på följande sätt:
„Åbo akademikommitté överlämnar åt en kommitté, bestående av — — — — —, att handlägga och till akademikommittén inkomma med utredning om och förslag till gestaltningen av en svensk högskola eller akademi i Åbo.“

Beredningskommittén sammanträdde i Helsingfors under maj månad. Till ordförande valdes professor Arthur Rindell och som representant för den tekniska fonden antecknades doktor Edvard Blomqvist. Kommittén utsåg inom sig tre utskott, ett för envar av de tre huvudsakliga meningsriktningarna, vilka utarbetade var sin framställning för sitt speciella område; de allmänna arbetsuppgifternas lösning och specialförslagens sammanjämkning skulle sedan ankomma på gemensamma möten. Kommittén sammanfattade resultatet av sitt arbete i ett betänkande, daterat den 1 juni 1917.

I frågorna om den blivande akademiens namn, dess språk och dess gestaltning till en högskola med såväl forsknings- som undervisningsuppgifter,² stod kommittén inför det förberedande meningsutbytets klara resultat. Åbo akademi skulle bli ett läro-

¹ På grund av sjukdom var kommerserådet Dahlström hindrad att delta i kommitténs möten.

² Gestaltningen av den högsta myndigheten inom akademiföretaget tillkom det ej beredningskommittén att behandla. Denna fråga bereddes av en särskild kommitté.

säte av universitetstyp, dess uppgift skulle vara „att befordra den fria forskningen och den vetenskapliga bildningen samt att genom undervisningsverksamhet utbilda ungdomen till fäderneslandets tjänst.“

Det var emellertid ej på dessa punkter svårigheterna förelågo. De hopades helt och hållet över frågan, vilka vetenskaper eller vetenskapsgrupper, som skulle upptagas på akademiens program. Frågan var i och för sig vanskelig nog. Det för akademiens begynnelse tillgängliga kapitalet, c. 3¹/₂ miljon mark, kunde måhända göra det möjligt att, med beaktande jämväl av akademiens anläggning och allmänna kostnader, tillåta inrättandet av fem à sex professorer, men då härtill kom kravet, att en vetenskapsgrupp icke gärna finge representeras av mindre än fyra professorer, — minimum för en studielinje, — och då det för åstadkommande av någon helhet och stadga var nödigt att genast fylla samtliga disponibla platser, så framstod situationen som mycket brydsam. Man var, då kommittén först sammanträdde, benägen att tänka sig en kompromiss mellan tvenne av ämnesgrupperna och fann redan häri en vågsam optimism, på samma gång man med smärta såg sig ställd inför nödvändigheten att utesluta en av de tre grupperna. Vilken av dem skulle träffas av detta hårda öde?

Då kommittén stod inför första behandlingen av utskottens förslag, blev uteslutningsproblemet aktuellt. Men det behövde aldrig lösas, ty den förtröstansfulla stämning, som allt mer gjorde sig gällande, förmådde kommittén att ytterligare utvidga sina planer: man beslöt helt djärvt att föreslå alla tre huvudriktningarnas tillgodoseende i akademiens grundläggande plan. Fördelen av ett dylikt avgörande såg kommittén däri, att ingen av meningsgrupperna bland akademiens vänner och gynnare i misströstan om det helas öde kunde finna sig föranledd att taga sin hand ifrån det stora verket, som fordrade allas förenade krafter,

men i dess ställe syntes man tvungen att långt utöver gränsen för de först planerade åtgärderna uppskjuta akademiens förverkligande, ty för det ökade antalet professurer krävdes utan tvivel långt större penningmedel än de, över vilka man för ögonblicket förfogade. Även utmanade man kritiken genom att på tre sektioner eller fakulteter av minimalt omfång vilja splittra medel, som kunnat få en enhetligare användning genom uppställandet av en enda fullständig ämnesgrupp.

Beredningskommittén värjde sig emellertid med ståndaktighet mot sina egna betänkligheter beträffande den föreslagna kompromissens ekonomiska och organisatoriska konsekvenser. Ty kommittén utgick riktigt nog från det så att säga motoriska elementet i akademiöretaget: det gällde att räkna med ej vad man för ögonblicket ägde utan även med det den av full medvind gynnade rörelsen för Åbo akademi inom en nära framtid skulle kunna ställa till buds.

Om även sålunda de tre små sektioner eller fakulteter, varmed akademien föreslogs att begynna sina lärda mödor, för någon tid framåt skulle kunna hjälpligt utföra forsknings- och undervisningsvärv, så strider beredningsutskottets grundläggande tanke mot, att den föreslagna universitetsplanen finge betraktas såsom definitiv. De tre frön, som med ifrågavarande tre små avdelningar kunde läggas i en fruktbar jordmån, måste få räkna på växandets gudagåva. Allt tydde på, att en rik utveckling skulle vara den unga institutionen beskär, ty då praktiskt taget alla fraktioner av akademiintresset tillgodosetts och fast sammanslutit sig kring akademien, syntes anläggningen på en vidgad bas blott komma att frigöra ökade krafter. Vad ur en synpunkt kunde vara en svaghet, blev därför ur en annan en avsevärd styrka och en borgen för ett trefalt rikare liv.

Den sålunda ingångna kompromissens berättigande framstod än tydligare, då man i kommittébetänkandet finner, att de inom

de olika ämnesgrupperna föreslagna ämnena i betydande grad ömsevis stödja varandra oberoende av fakultetsgränserna och tillsammans bilda stommen till ett logiskt genomtänkt program.

Kommitténs betänkande utmynnade sålunda i förslaget, att akademien skulle börja sin verksamhet med en filosofisk fakultet, inneslutande tre sektioner, en humanistisk, en matematisk-fysisk och en statsvetenskaplig.

I fråga om denna indelning framhöll kommittén den meningsolikhet, som rått inom kommittén med avseende å avdelningarnas ställning och benämning. „Under det en del medlemmar hållit före, att alla inom akademien representerade lärostolar borde direkt sortera under det akademiska konsistoriet, hava andra ansett, att en indelning i fakulteter eller sektioner bleve nödvändig. Emot fakultetsindelningen har anförts, att den, om ej speciella åtgärder vidtagas, är ägnad att för de studerande försvåra önskvärda och värdefulla ämneskombinationer, och för densamma, att det av organisatoriska och pedagogiska skäl säkert bleve nödvändigt att på något sätt avgränsa från varandra de tilltänkta tre ämnesgrupperna.“

Efter det kommittén principiellt bestämt sig för att indela de föreslagna lärostolarna i tre grupper, beslöts efter omröstning att föreslå akademiens anordnande såsom en filosofisk fakultet¹ med de nämnda tre sektionerna.

Med avgörandet i fråga om de tre sektionerna och utvidgandet av den plan, som först ansetts möjlig, hade beredningskommittén utfört huvuddelen av sitt betydelsefulla värv. Sammanställandet av lämpliga ämnesgrupper och det helas formella ordnande i ett allmänt schema beredde inga nämnvärda svårigheter. Såsom princip för ämnesgruppernas uppställning anförde kommittén:

„De för den första början föreslagna läroämnena äro valda icke blott med hänsyn till möjligheten att i särskilda examina

¹ Såsom av det följande framgår, blevo sektionerna senare upphöjda till rang och värdighet av fakulteter, vilket ur många synpunkter ansågs lämpligare.

sammanföra kunskaper, användbara i olika värv, utan även med hänsyn till dessa ämnens grundläggande betydelse för all vetenskaplig odling inom resp. områden av det mänskliga vetandet. Den föreslagna ämneskomplexen inbjuder sålunda till en rik utveckling genom tillskott av nya ämnen och undervisningsområden, vilka kunna finna stöd i dem, som från början upptagits på akademiens program.

Vad den framtida utvecklingen beträffar, så kan kommittén ej uttala sig om, vilken riktning som framom andra borde tillgodoses. Det måste i sista hand lämnas beroende av akademiens första års eller årtiondes lärospån, studerandes anslutning och allmänhetens ekonomiska understöd, i vilken riktning akademien närmast skall komma att tillväxa.

Sammanlagda antalet professurer föreslogs till elva,¹ fyra i de tvenne sistnämnda sektionerna, tre i den statsvetenskapliga.

För den humanistiska sektionen föreslogos professurer i svenska språket, nordisk historia, svenska litteraturens historia och filosofi. Såsom vetenskaper, ägnade att vid sektionens utveckling med nya professurer komma i åtanke, nämndes rättshistoria, arkeologi och pedagogik.

Matematisk-fysiska sektionen skulle erbjuda professurer i matematik, fysik, kemi samt geologi och mineralogi. Utvecklingsperspektivet upptog biologiska och tekniska ämnen.

Statsvetenskapliga sektionen tänktes inrymma professurer i nationalekonomi och statistik, statskunskap och finansiärlära och förvaltningsrätt, med en särskild professur i statistik ävensom geografi i närmaste åtanke.

Rätt schematiskt behandlade kommittén givetvis behovet av underordnade lärare, tjänstemän m. m., och likaså förbigicks frågan om statuter för akademien. Examina, ämneskombinationer

¹ Som en kuriös tillfällighet må antecknas, att Per Brahes akademi 1640 började sin verksamhet med 11 professurer.

och undervisning ägnades något större uppmärksamhet. Studierna vid akademien borde enligt kommitténs tanke leda till examina av samma mönster och svårighetsgrad som universitetets.

„Utom dessa examina har kommittén tänkt sig möjligheten att inom den statsvetenskapliga sektionen införa avgångsexamina, lämpade för en del praktiska befattningar och behov.

För att bevara möjligheten till praktiska och ändamålsenliga ämneskombinationer vid examina har kommittén ansett, att ämnenas placering uti olika sektioner icke bör få utgöra ett hinder för deras sammanförande i ett examensprogram. Denna frihet får naturligtvis ej vara obegränsad, utan måste examensprogrammets godkännande bero av vederbörlig myndighets granskning.“

Särskilt betonades önskvärdheten av att statsvetenskapliga sektionens tre ämnen måtte vid uppgörandet av examensplaner kompletteras med ämnen ur de övriga sektionerna, närmast nordisk historia, filosofi eller matematik.

I allmänna ordalag utkastade kommittén ett förslag om uppriktandet av en vetenskaplig skriftserie för akademiens produktion, utgivandet av resestipendier, främst för akademiens lärare, uppställandet av ett eget akademibibliotek, vilket uppfattades som en livsfråga, samt anskaffandet av nödiga lokaler; förberedande kalkyler gävo till resultat att 40 rum bleve behövlige.

Något utförligare behandlades det blivande akademiföretagets ekonomi. Kommittén utgick från tanken, att de blivande innehavarna av akademiens professurer borde tillerkännas något högre avlöning än professorerna vid Helsingfors universitet, för att därigenom i någon mån de brister i fråga om vetenskaplig miljö och arbetsmöjligheter skulle motvägas, som självfallet måste åtfölja anställningen i Åbo. För professorerna föreslogs därför lönen till 12,000 mk.¹

¹ Samtidigt utgingo professorernas löner vid Helsingfors universitet med 10,000 mk.

Kostnaderna uppdelades i anläggningskostnader (bibliotek, samlingar, laborationer, betjäning) samt årliga kostnader (handbibliotek, extra lärare, anskaffning till och underhåll av institutionerna).

Kommittén kom sålunda till nedanstående summariska kalkyl över kostnaderna för Åbo akademi.

ANLÄGGNINGSKOSTNADER.

Humanistiska	sektionen	Fmk	40,000:—
Matematisk-fysiska	"	"	120,000:—
Statsvetenskapliga	"	"	11,000:—
Summa Fmk			171,000:—

ÅRLIGA KOSTNADER.

Humanistiska	sektionen	Fmk	56,000:—
Matematisk-fysiska	"	"	79,000:—
Statsvetenskapliga	"	"	42,000:—
Undervisning i språk och bokföring	"	"	15,000:—
Vetenskaplig skriftserie	"	"	10,000:—
Resestipendier	"	"	10,000:—
Lokaler	"	"	20,000:—
Organisation (sekreterare, kamrer, 2 kanslisters)	"	"	15,000:—
Bibliotekets skötsel	"	"	5,000:—
Expenser och extra vaktmästare	"	"	5,000:—
Oförutsedda behov	"	"	10,000:—
Summa Fmk			267,000:—

Summan befanns naturligtvis betydligt överstiga vad man på grund av förhanden varande tillgångar ursprungligen tänkt sig som akademiens första budget, och detta föranledde följande slutord i betänkandet:

„Kommittén har tänkt sig, att den för anläggningskostnaderna behövliga summan kunde utgå ur de räntemedel, Åbo akademi-

kommitté har att påräkna från den tid, som föregår akademiens öppnande. Vad de föreslagna årliga kostnaderna beträffar, har kommittén ej förbisett, att desamma betydligt överstiga de tillgångar, som t. v. stå till buds, men har kommittén det oaktat förenat sig om tanken, att det ovan uppgjorda programmet om möjligt borde förverkligas på en gång. De föreslagna lärostolarna bilda i visst avseende en helhet, som skulle lida av att på någon punkt reduceras. Det synes även vara av stor vikt att söka beakta de olika synpunkter, som under diskussionen i frågan uttalats, och att ena de skiljaktiga meningar, som kommit till uttryck, på det att akademien från början måtte omfattas med odelat intresse och odelad välvilja av alla kretsar i samhället. Kommittén tillåter sig därför hemställa, huruvida ej akademikommittén, om den accepterar det här meddelade programmet, ville söka uppnå en överensstämmelse mellan de för programmet genomförande nödiga kostnaderna och kommitténs ekonomiska möjligheter genom att invänta kapitalets tillväxt och genom att lämpa tidpunkten för akademiens begynnelse därefter.“